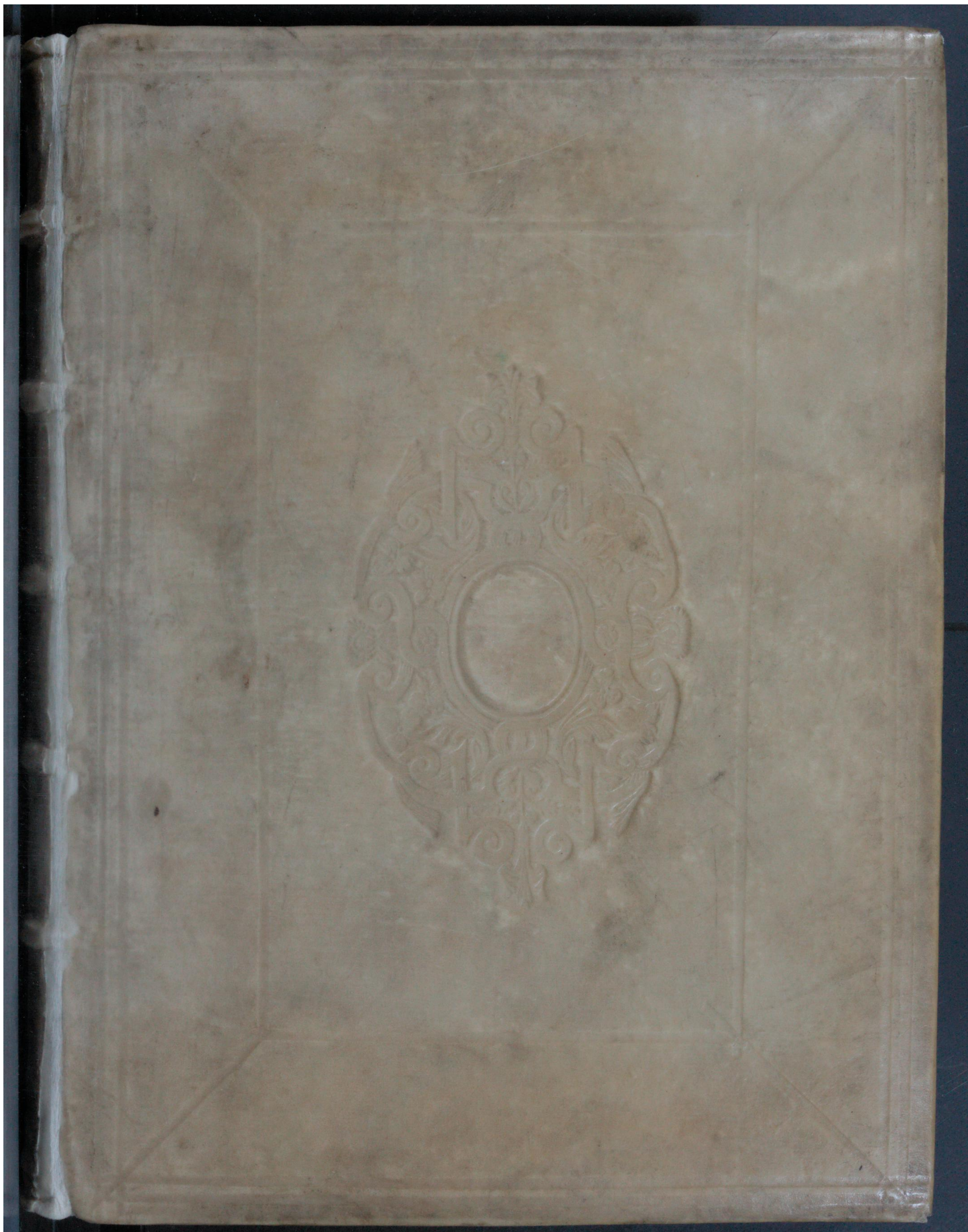
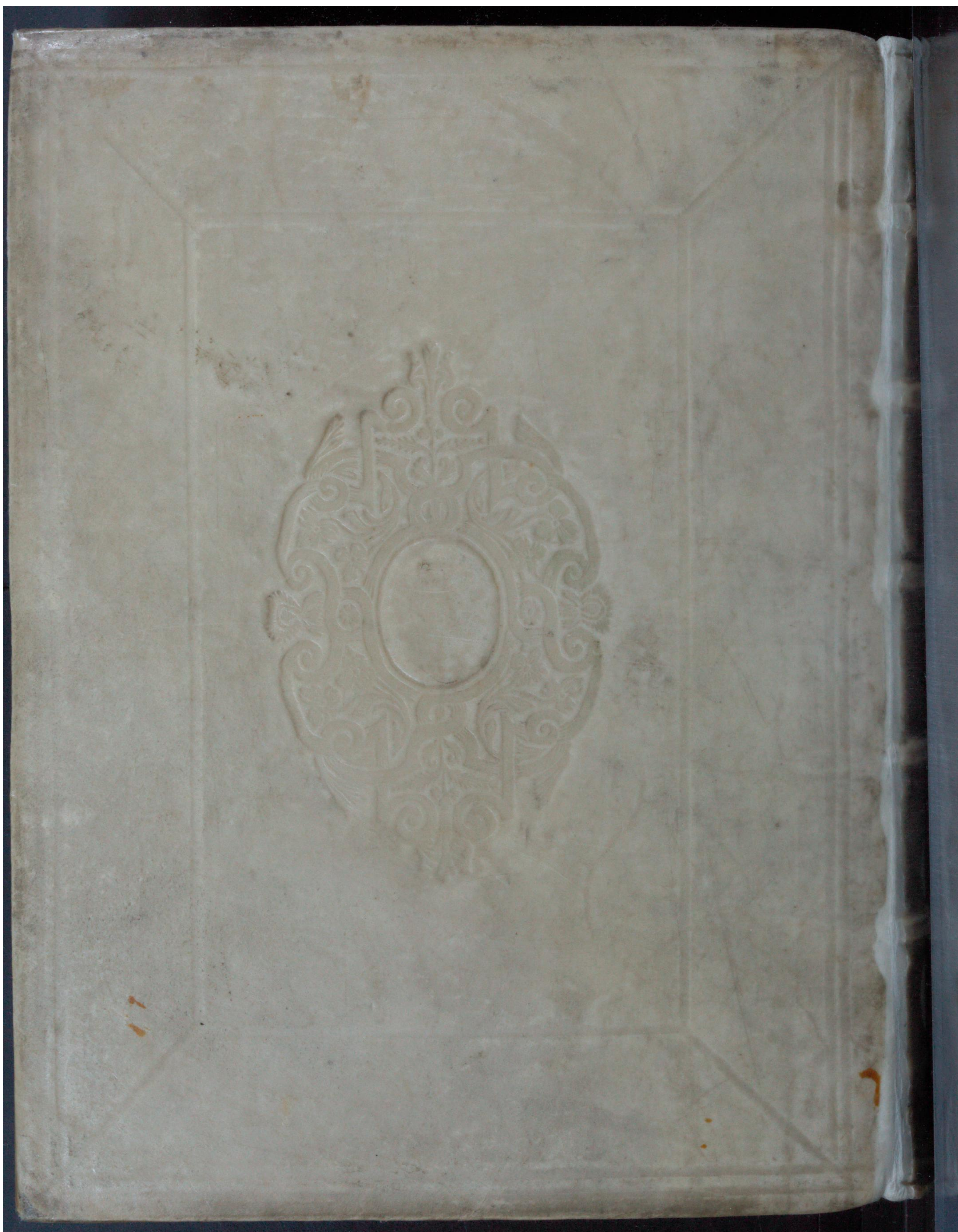

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
1002 B 9 [1]

DE PRAKTYK DES SABBATHS.

OF

Daadlijke Heyliging van den Christelijken Rustdag of 's Heeren Dag.

Voorgestelt door

JACOBUS KOELMAN,

Dienaar des H. Evangeliums.

Exod. 20. *v.* 8, 9, 10, 11.

Gedenkt des Sabbathdags, dat gy dien heyliget: zes dagen zult gy arbeyden, en al uw werk doen. Maar de zevende dag is de Sabbath des Heeren uwes Godts; dan en sult gy geen werk doen, gy, noch uw Zoon, noch uw Dochter, noch uw Dienstknecht, noch uw Dienstmaagt, noch uw Vee, noch uw Vremdeling, die in uwe poorte is. Want in zes dagen heeft de Heere den Hemel ende de Aarde gemaakt, de Zee, en alles wat daar in is, ende hy rustede ten zevenden dage; Daarom zegende de Heere den Sabbathdag, ende heyligde den zelven.

Tot AMSTERDAM,

Gedrukt by Klaas Wassenaar, in de Angelier-straat 1685.

Levit. 19. *v.* 30.

Gy zult mijne Sabbathen houden, en mijn heyligdom zult gy vreezen.

Math. 24. *v.* 20.

Bidt, dat uwe vlucht niet en geschiede des Winters, noch op een Sabbath.

Nehem. 13. *v.* 16. 17. 18.

Daar woonden ook Tyriers binnen, die Visch aanbrachten, en alle Koopwaren, die zy op den Sabbath verkochten aan de Kinderen van Juda en te Jeruzalem, zo twistede ik met de Edelen van Juda, en zeyde tot hen; wat voor een boos ding is dit, dat gylieden doet, en ontheyliget den Sabbathdag? Deden niet uwe Vaders alzo, en onze Godt bracht al dit quaadt over ons, en over deze Stadt? En gy-lieden maakt des hittigen gramschaps noch meer over Israel, ontheyligende den Sabbath.

Jesa. 58. *v.* 13, 14.

Indien gy uwen voet van den Sabbath afkeert, van te doen uwen luste op mijnen heyligen dag, en indien gy den Sabbath noemt een verlusting, op dat de Heere geheyligt worde die te eeren is, en indien gy dien eeret, dat gy uwe wegen niet en doet, noch uw eygenen lust niet en vindet, nochte een woordt daar van en spreekt, dan zult gy u verlusten in den Heere; en ik sal u doen rijden op de hoogten der aarde, ende ik sal u spijzigen met de erve uwes Vaders Jakobs: want de mondt des Heeren heeft het gesprooken.

Jerem. 17. *v.* 21. *&c.*

Zoo zeydt de Heere; wachtet u op uwe zielen, ende en draaget geenen last op den Sabbath-dag, noch en brengt niet in door de poorten van Jeruzalem, ook en zult gy-lieden geenen last uitvoeren op den Sabbath-dag, noch eenig werk doen: maar zy en hebben niet gehoort, nochte haare ooren geneigt: het zal dan geschieden; indien gy vlijtiglijk na my zult hooren, dat gy den Sabbath heyligt, en geen werk daar-in en doet; zo zal dese Stadt bewoont worden in eeuwigheidt.

Ignatius in Epist. ad Magnesianos.

Ter zijde stellende den Sabbath (of in plaats van den Sabbath, **naamlijk der der Jooden**) laat ieder liefhebber van Christus des Heeren Dag vyeren, den Dag der Opstanding, de Koninginne der dagen, de hoogste van alle dagen.

DE PRAKTYK DES SABBATHS.

Het Eerste Kapittel.

Korte Aanwijsing, welke dingen op des Heeren Dag geoorloft, of niet geoorloft zijn, en welke Remedien daar zijn, om de H. Rust van dien dag niet te hinderen.

De Praktijk des Sabbaths bevat twe bysondere Hooft-zaaken. 1. Waar van men zich op des Heeren Dag heeft te wachten. 2. Welke bysondere zaaken en betrachtingen op den selven staan te doen, en waar te neemen / op dat dien dag behoorlijk tot Godts eer / en welstandt onser ziele geheyligt werde. Dit zal ik dan nu duydelijk trachten voor te stellen / en zal het besluyten / aan d'een zijde met ettelijke beweegredenen / tot afmaaning en afschrikking van Sabbath-schending; en aan d'andere zijde met eenige dring-redenen / tot opwekking / om 's Heeren Dag wel te vieren. Ik beginne dan in dit Kapittel van het eerste; naamlijk / Watmen op den Christelijken Rustdag heeft te vermijden; En 'k zal hier deze vijf dingen aanwijsen. Eerst; welke betrachtingen en daaden van Godt op dien dag niet verboden / maar toegelaaten zijn aan een Christen. Ten anderen, welke waarschouwingen waar te neemen zijn / op datmen niet te verre gaa onder 't pretext / van datmen eenige vryheid heeft van Godt / om op dien dag iets te doen / dat geen Godsdienst is. Ten darden, Hoe verre de ruste van den Sabbath zich uitstrekt / en welke werken als dan ongeoorloft zijn. Ten vierden, welke zonden byzonder vermijdt moeten worden / waar door dit gebodt verbrooken wordt. Ten vyfden, welke de byzondere remedien zijn / om den dag des Sabbaths niet te ontheyligen.

Aangaande het eerste. Welke werken, door de gebodene rust van eenig werk, niet veroordeelt zijn? wy zeggen/alleen zulke zijn veroordeelt/die niet bestaan kunnen met het eynd en oogmerk van dit gebodt / gelijk blijkt uit veel texten / en uit de praktijk van Christus en de Heyligen; deze zijn dan niet verboden.

1. Alle pligten van Godsdienstigheidt, dezelve machmen ja moetmen doen / als zijnde en behoorende tot den dienst en eere Godts / gelijk onder 't O. Test. het Offeranden brengen / en het Besnijden / 't welk precies ten achtsten dage most ge-

geschieden / beyde een arbeydzaam werk / Joh. 7. ℣. 22. 23. Gen. 17. 10. Lev. cap: 12. ℣. 3. Math, 12. ℣. 5. zegt de Heere / de Priesters ontheyligden den Sabbath / en zy waren onschuldig / niet datse formeelijk den Sabbath ontheyligden / of dat gebodt verbraken / maar in de stoffe werkten zy zo / in beesten te slachten / &c. 't welk ongeoorloft ware geweest / indien het niet had geweest in de oeffeningen van Godsdienstigheidt. Zo onder het N. Test. te prediken / en te arbeyden in Godts Woordt te verklaaren / en Sacramenten te bedienen; ook het hooren / zingen &c.

2. Alle dingen, die als noodzaablijke behulpmiddelen strekken, tot de verrichting van de voorige werken van Godsdienst / zijn geoorloft / als gaan na de vergadering om 't Woordt te hooren / of te spreeken / reyzen of gaan na de kerk toe / die somtijds verre af is / de vergadering tot den Godsdienst samen te roepen door de klok te trekken / of andersins.

3. Alle werken van barmhertigheidt zijn op dien dag geoorloft / als / iets by ons wech te leggen voor den armen / 1 Cor. 16. ℣. 1, 2. zenden iets tot de gene die gebrek hebben / Jesa. 58. anderen te bezoeken / om haar te troosten / te versterken / of andersins Christelijk te stichten / hoewel ydele en vleeschlijke visiten niet toegelaten zijn.

4. Goede werken, gelijk Christus zegt Math. 12. ℣. 12. 't is op een Sabbath geoorloft goedt te doen / gelijk Medicijn te geven (als het nodig is) de Medicijnmeesters in te brengen / 's menschen leven te behouden / en moeyten daar toe aan te wenden.

5. Werken van noodzaaklijkheidt zijn dan geoorloft / gelijk als de Beesten voeder te geven / haar te leyden om te drinken / haar uit de gracht te trekken / als zy op dien dag daarin gevallen zijn / veel meer / matiglijk eenige spijs te bereyden / tot ondersteuning des lichaams / Math. 12. vlieden op des Heeren dag van een verwoestende vyandt / zich te beschermen tegen onrechtmatig gewelt / &c.

6. Werken van eerbaarheidt, strekkende tot eerlijke en betaamlijke wandel / gelijk kleederen aan te trekken / t'huys van eenige byzondere onreinigheidt te reynigen / dewelke op den Sabbath daarin gevallen is / &c. in allen dezen heeft de Heere ons in geen engten gebracht / zo datmen een absolute noodzaaklijkheidt zoude moeten afwachten: maar men zoude hier te werk gaan met een Christelijke voorzichtigheidt; De Heere wil ons zijn dag en dienst niet maken tot een vermoeytheydt of last; aangezien de Heere den Sabbath gemaakt heeft voor den mensch / om voor hem tot verquikking te zijn / en niet den mensch voor den Sabbath: Hy laat het aan de menschen op andere dagen / hoe veel sy zullen eten of drinken / door Christelijke voorzichtigheidt (hoewel hy haar zelfs op deze niet toe-laat overdaadt te begaan) zo is hier eenige ruymte gelaten aan de Conscientieuse reden / om daar by te wandelen; 't is onmogelijk particuliere regelen te stellen / die op alle passen / maar de menschen moeten letten / 1. op haar eynd / 2. op haar nood / 3. op 't geen bequaamlijk kan bereyken dat eynd.

Ten anderen. De Waarschouwingen, op datmen zich niet te veel toegeve / en te buyten gaa / onder voor-wendsel van de voorige vryheidt / waar aan de Heere de menschen heeft gelieven te laten / zijn deze.

Voor Eerst, Ziet toe / dat de noodzaaklijkheidt daadelijk zy; dat het zy daadlijke ziekte / die u t'huys houdt / dat het zy daadlijk gevaar / 't welk u doet vlieden / of t'huys blijven; dat het zulken noodzaaklijkheidt zy / daar toe gy geen weg kont uitvinden bequaamlijk / om die te vermijden / als zy komt / of gy kondse niet voorzien / eer zy quam.

Ten

Ten Tweeden, Ziet toe / dat die noodzaaklijkheidt niet door u zelven ingebracht zy; indien de zaak op een andere tijdt had kunnen gedaan zijn / die noodzaaklijkheidt zal u niet verschoonen; hoewel indien gy uw zonde dan bekent / en beklaagt / en na Christus loopt / om de vergeving daar van / gy dat wettiglijk meugt gaan doen / waar toe wy zondiglijk ons genoodzaakt hebben; neemt gy waart gewaarschouwt / daags te vooren / zulke Medicijnen te haalen / en te laten bereyden voor een zieke / en gy deed het niet / zo zondigt gy; doch wanneer de noodzaaklijkheidt komt op den Sabbathdag / zo meugt gy ze haalen / doch niet met een goede Conscientie / voor dat gy eerst uw voorige schuldt van uw verzuym erkent.

Ten darden. Ziet toe / of niet wel de zaak alzo wel op een andere dag mocht geschieden / of zonder merkelijk nadeel tot den volgenden dag uit-gestelt worden; zo zoude het u voor Godt niet vry zijn / op des Heeren dag Medicijne te neemen / ordinare borgerlijke visiten te doen / uw reys te beginnen; wanneer gy het doet op dien dag / om uw eygen werk-dag vry te hebben / zo dat gy de eygene pligten van des Heeren dag zoudt ter zijde stellen / dat gy den volgenden dag of dagen zoudt kunnen doen; zo is de rust geboden in de zaaytijdt / en maaytijdt Exod. 34. ℣. 21. om dat de noodt niet klaar is / maar hangt aan de ordinare voorzienigheidt / en men moet de gelegentheden daar toe wachten daar na.

Ten vierden, Ziet wel toe / dat gy niet een heymelijk genoegen hebt / dat zulke noodzaaklijkheden op den Sabbath vallen / dat gy niet blijde zijt / dat gy afleydingen hebt van de eygene pligten van den dag; gy behoort aan zulk werk te gaan met een soort van droefheidt / hoewel nochtans met klaarheidt en vrede der Conscientie / aangaande desselfs geoorloftheidt; daarom zegt Christus tot zijn Discipelen / Math. 24. ℣. 20. Bidt, dat uwe vlucht niet en zy op den Sabbathdag, om dat het bezwaart / en droevig soude weesen voor Godts volk / op die dag te vluchten / hoewel het geoorloft was.

Ten vijfden, Ziet toe / dat dit ander werk niet en verderve een geestelijke gestalte / en dat gy in dit te doen uw gemoedt niet wendt na de werelt / als op andere dagen; gy moet steedts in uw gestaltenis een oog op den dag hebben / ('t welk vereyscht wort in het woort / gedenkt) en zelfs als uwe handt anderstins bezig is / diende uw hert niet verder daar mede opgenoomen te zijn / dan nodig is / om het te verrichten.

Ten zesden, Ziet toe / dat gy ander werk doende / daarin niet ongeregelt zijt / noch daar door ergernis geeft (daarom was het / dat Christus altijd redenen gaf van 't geen Hy op den Sabbath dede) op dat andere niet wetende uw noodzaaklijkheidt / u niet schuldig oordeelen aan verbreeking van den Sabbath / of mede niet aangeleydt worden / om diergelijk te doen zonder noodzaaklijkheidt.

Ten zevenden: Let zeer op uw eynd in deze werken van noodzaaklijkheidt / en op de beweegreden / die u aanzet; indien het zy om uitterlijke winst / of uit vrees van eenig tijdelijk verlies principaal / dan is het een dienstwerk; gelijk indien een Doctoor liever op een Sabbath wilde gaan tot een zieke / om geldt te winnen / dan op een andere dag gaan / om het leven van een mensch te behouden: of indien een Predikant op een Sabbath predikt met arbeydtzaamheidt / uit opzicht op winst of toejuyching / of indien gy dan een visite maakte om een enkel burgerlijk eynd / gelijk gy op andere dagen wel bezoekt / zonder een gevoeglijk opzicht op geestelijke stichting / of vordering van Godzaligheidt / het zoude quaadt zijn / en bevonden worden Sabbath-schending.

Ten achtsten. Wacht u / van te veel tijdts in die dingen te verslijten / maar

tracht die tijdiglijk en ras af te doen; spijs gereedt te maken / 't lichaam op te cieren zal niet bevonden worden / een goede doorbrenging van een deel des Sabbaths / als het te veel tijdts krijgt / en andere pligten uitsluyt; zo dat gy ziet uit alleen dezen / hoe nodig het is / dat gy over u zelven in dezen waakt / op dat zo onze vryheidt niet gekeert worde in ongebondenheidt / en op dat wy niet op dien dag luy of vleeschlijk worden.

Aanhaande nu het darde, Hoe verre dat dese rust in 't vierde Gebodt geboden zich uitstrekt / en welke werken dan ongeoorloft zijn? Weetet.

1. Hier is vereyst de rust van den heelen mensch / uitwendig / en inwendig / in daaden / woorden / en gedachten: zo zien wy dat Jesa. 58. ℣. 13. wy en zouden niet spreeken onse eygene woorden (noch by proportie denken onse eygene gedachten) noch vinden onse eygene plaizieren / en lust.

2. Dese rust gaat door den heelen dag: want al kan ieder minuit des daags niet toegepast worden op positive pligten: nochtans in niet een minuit desselfs is het geoorloft ander werk te doen (naamlijk 't welk niet bestaat met de voorzeyde hoedanigheden en oogwit) dat is het ontkennende deel in 't gebodt / gy zult geen werk doen, 't welk bindt tot altijt.

3. Deze rust moet uitgestrekt worden niet alleen tot eens menschen eygene persoon / maar tot alle die onder Hem zijn / Kinderen / Dienstboden / &c. hy moet 'er voor antwoorden / dat zy rusten / en hy moet haar geen occasie van werk geven.

4. Deze rust moet uitgestrekt worden zelfs tot de minste werken van eenige soort / indien onnodig / gelijk hout te vergaderen / onze eygene woorden te spreeken / &c. dit zijn al verbreekingen van den Sabbath.

5. Deze rust strekt zich uit tot alle daden / of soorten van daaden / of gevallen / die niet bevat zijn onder de voorige exceptien / die toegelaaten zijn / of die niet bestaan kunnen met de heyliging van den Sabbath; als daar zijn.

Eerst, alle sulke werken / die tot ons uitterlijk profijt / plaizier / en contentement dienen; alle de werken van onse beroepingen / dewelke dienen tot vermeerdering van ons uitterlijk profijt en winst / en waar door wy ons leven ordinaar onderhouden; dese onse werken zijn dan ongeoorloft / die wy ordinaar in de andere zes dagen doen; zo doetmen zijn eygen lust / zo wel als zijn eygen werk / Jesa. 58. ℣. 13.

Ten tweeden, Zulke werken strijden tegen die rust / dewelke strekken tot de uitterlijke winst of profijt van andere / als de groote beweegreden van de zelve; gelijk Dienstboden zo somtijdts werken tot haar Meesters profijt / en nochtans ontheyligen sy den dag.

Ten darden, Zulke werken / die niet noodzaaklijk op dien dag zijn / gelijk ploegen / zaayen / maayen of ingaderen / en dat zelfs in de zaey-tijdt / en maey-tijdt / en zo te gaan visschen / met de Meulens te gaan maalen &c. als die werken niet gedaan worden om 't leven te behouden: want buyten dat geval zijnze niet nodig; noch daar en is hier eenige extraordinare dispensatie / die dese werken nodig maakt / dewijl het weder van de ordinare voorzienigheidt afhangt / dewelke moet geëerbiedigt worden; zo dat al is het regenachtig weder / het niet geoorloft is op een Sabbath Koorn te maayen of in te gaderen / dewijl 't gevaar in dezen gevalle gemeen is / en van een ordinare onmiddelijke voorzienigheidt komt: maar neemt een rivier quam overvloeyen / en nam 't Koorn weg / of een stormwindt stondt het in Zee te drijven / in zulke geval ware het geoorloft te werken / om dat voor te komen / en 't Koorn te behouden; eensdeels om dat sulks

door

sulks door een meer dan ordinare dispensatie der voorzienigheid komt in het weer/ en het weer dit Koorn in gevaar zet / dan iets anders; anderdeels om dat 'er geen waarschijnlijkheidt is / van dit op een ordinare weg weder te krijgen / al mocht het meer veranderen / maar daar is hoop van te zullen inzamelen/ 't geen op 't velt staat buyten den reyk van dat gevaar / indien de Heere het saysoen verandert.

Ten vierden, Zulke werken strijden tegen die vereyste rust / die maar strekken tot vleeschlijk vermaak; zo is op dien dag ongeoorloft / speelen / tijdkorting / veel lacchen / Ec zijnde onse eygene werken / en meer byzonderlijk onse eygene lust.

Ten vijfden, Werken / die maar strekken tot burgerlijke eynden / als daar is / koopen / verkoopen Ec. buyten de gevallen van dringende noodzaaklijkheidt; men kan niet geestelijk opgenoomen zijn / en te gelijk in dezen ook bezig zijn; spel en vermaak neemen is niet meer met bidden/ leesen/ samenspreeken/Ec. bestaande / als ploegen of diergelijke / ja 't maakt meer ongeschikt daar toe / en soo maaken wy ons dan noodzaaklijk onbequaam tot de pligten van den dag; waarby gevoegt mach worden / 't reysen / 't wandelen op straat / of buyten in 't veldt / tot versuym van heymelijke en huysselijke pligten.

Met een woordt, Al wat niet en is een Godsdienstige eu Geestelijke oeffening/ of vordering of behulp daar toe / buyten de uitgenoomene gevallen / veel meer 't geen sondig / ergerlijk / of ongevoeglijk is op andere dagen / of 't geen diverteert van / of ongeschikt maakt tot de pligten van heyligheidt en Godsdienst op dien dag / dat kan niet bestaan met dese rust / en zo is 't verboden: want deze rust is niet voornaamlijk geboden of vereyscht om zich zelven / maar als dienendc en in order tot de verrichting van heylige pligten daar in; daarom moet onze rust zo gereguleert worden / gelijkse best tot dat oogmerk kan dienen; en al wat zulks verhindert / al was het geen werk / nauw genoomen / maar luyheidt / vleeschlijkheidt / of spel / of kortswijl / zo is het doch een verbreeking van dese rust; want spel is geen Godsdienstige pligt / noch daar toe strekkende als een nodig behulp / noch 't kan niet genoemt worden het heyligen van den dag / noch het afzonderen van den zelven; en de rust is niet geboden / op dat wy daar in speelen zouden / maar op dat wy die zouden heyligen; wat aangaat de vermoeytheidt door 't oeffenen van geestelijke pligten / die is niet wech te neemen door spel / maar de verandering en verscheydenheyt der oeffeningen zal dat door Godts zegen te wege brengen.

Belangende het vierde, Welke de zonden zijn tegen dit gebodt / waar van men zich bysonderlijk heeft te wachten; boven 't gezeyde / zijn 'er dese.

1. Alsmen zich tot den Sabbath niet en bereydt / of die niet en gedenkt: want veele ontheyligen den Sabbath / eer sy voor den dag komen in het openbaar / ja in eenigen opzichte / eer de Sabbath komt.

2. Alsmen vleeschlijke gedachten heeft / en zo een gemeene gestalte des herten/ waar door men niets meer behertigt dan sijn eygen staat of gelegentheidt / zo datmen niet en tracht daar boven te zijn / en aangedaan te zijn met Godt en zijn heerlijke werken der Schepping / en der Verlossing / om Hem op die dag lof te geven wegens zijn wonderbaare goedtheidt.

3. Alsmen zo algemeene niet-stichtende discoursen voert / 't zy van het nieuws van den tijdt / 't zy van de gezondtheidt / of van andere dingen niet nodig tot die dag.

4. Alsmen weinig vordert onder 't Euangelium / en niet en groeyt in kennis en

Prak-

praktijk; zo word meenigen Sabbath ontheyligt, dewijl weinige den zegen daar van of daarop krijgen, of zoeken.
5. Alsmen na buyten gaat wandelen, of zijn bekenden gaat bezoeken, om daar een deel tijdts te laaten, om zo veel tijdts te behouden op andere dagen van de week, op welke veele denken, dat sy meer te doen hebben; en alsmen niet zoekt te stichten, of gesticht te worden, alsmen het bezoek doet. Gewis door dit uitgaan, maakt men zich geestelijk indispoost, men ergert andere, en men verzoekt haar, om ons te volgen, men verzuymt pligten in het huysgezin, of in het heymelijk; maakte men daar Conscientie van, men soude zo veel tijts niet hebben, om buyten te gaan; Neemt een andere dag, om u wat te vermaken; zegt gy, gy hebt dan wat anders te doen? En hebje niets op desen dag te doen? of zulje het vrymoediger van Godts dag neemen, dan van uw eygene? Is kerkroof een kleyn quaadt?
6. Als de menschen vrywillig zo verre afgaan zitten in de Kerk, dat sy nauwlijks hooren kunnen, en op datse te geruster mogen samen-spreeken van gemeene zaaken; zo datse zelfs niet zoeken profijt te doen door de Predikdienst; Behalven dat ook veele slapen, vermoeyt zijn, en zwerven met haar gedachten, en zijn als de steenen in de Kerk.
7. Als de kleine Kinderen, en Jongens op en neer loopen, speelende, en geraas maakende, 't welk de Heere als een schult zal leggen op d'Overheden, Leeraars, Ouderlingen, Meesters, en Ouders, die niet Conscientieuselijk trachten, zulke ongeregeltheden door 't gebruyk van alle bequaame middelen te verbeteren en voor te komen, en te straffen de gene, die daarin voortgaan.
8. Als men de Sabbath in veel onnutte ledigheidt doorbrengt, of niets doende, of veel daarop slapende; ledigheidt is zonde op ieder dag, veel meer op deze dag.
9. Alsmen weinig zorg draagt, om den Sabbath te heyligen, als de menschen van huys zijn, of als sy in haar eygen Kerk of huys niet en zijn, of als 'er niemant is, die opzicht op haar neemt.

Ten vijfden, Welke de byzondere remedien zijn, om alle deze en diergelijke quaden voor te komen? dezelve zoudemen haalen uit het gebodt zelfs, naamlijk deze zes.

Voor eerst, Gedenkt, en wat? dese dry dingen byzonderlijk. 1. Gedenkt uw verledene feylen, en hebt 'er berouw van. 2. Gedenkt, dat gy staat voor 't oordeel te komen, op datje dan in vrede mocht bevonden worden aangaande dese of eenige andere schuldt, en tracht deze schuldt voor te komen. 3. Gedenkt al de week over in uw Godsdienst, en wandel, dat de Sabbath staat te komen.

Ten anderen. Zijt de gansche week door wel bezig, en zijt niet tot luyheidt of vadsigheidt genegen in uw byzonder beroep, noch in uw Geestelijke oeffeningen; zonder dat zal 'er geen heyliging weezen van dese dag; zijt dan niet traag in 't beneerstigen, maar vierig van Geeste, dienende den Heere, Rom. 12. ỳ. 11.

Ten darden. Ziet toe, dat niets onbetaamlijk de rust van den dag begaan worde, niet alleen geenerley daaden, maar ook geen woorden, of gedachten, die dan niet passen.

Ten vierden. Laat een ieder op andere goed acht neemen, en behertig dit ernstelijk elk in uw standtplaats, na dat gy geroepen zijt.

Ten vijfden. Volgt Godts exempel in andere dingen, gelijk het u voorgestelt is tot uw navolging, en zo zult gy het te beter in desen doen.

Ten zesden. Beyogt de zegening zo wel als de pligt; hangt den Heere door ge-

geloove aan/ om leven en sterkte tot verrichting van de pligt / en om de zegen: want Hy is den Autheur en verleener van beyde; en doet de pligt met lust en vermaak / door 't geloof van zijn zegen; en erkent sijn onuytsprekelijke goedtheidt / in u dat privilegie te geven van sijn dag/ en sijn dienst daar op / wachtende steedts op Hem / en vertrouwende op hem om al 't goedt / 't welk daarin tot u mocht komen.

Het Twede Kapittel.

Vertooning van de byzondere heyligheidt, en heyliging, dewelke op den dag des Sabbathts vereyst wordt boven andere dagen.

DAt 'er een byzondere heyligheidt op dien dag vereyscht wordt / is ongetwijfelt; 't is wat anders heylig en onberispelijk te leven / en wat anders des Heeren dag te heyligen; alle daag moeten wy heylig leven / maar wy zijn niet gehouden / elken dag even zeer Gode te heyligen / en toe te weyen. Het Joodsche volk was onder de Wet verbonden / dagelijks heylig te leven / en na de volmaaktheidt in de heyligheidt te staan / nochtans wierd 'er een byzondere heyliging van den Sabbath van haar vereyscht / en sy mosten dien dag heel anders doorbrengen / dan d'andere dagen van de week; die byzondere heyliging dan van den Sabbathdag maakte een deel van die algemeene heyligheidt / welke sy mosten betrachten; alsoo maakt het nu een deel van de algemeene heyligheidt / die van ons nu vereyst is / des Heeren dag recht te heyligen. Wy moeten wel alle daag staan na de volmaakte en ingespannenste heyligheidt; des niet tegenstaande moet dese dag op een byzondere wijze geheyligt worden / en wy moeten dien in andere oeffeningen besteden en doorbrengen / dan d'andere gemeene dagen; daar wordt wel vereyst / dat wy t'aller-tijdt ons geheel tot heyligheidt begeven / nochtans wordt 'er wat anders vereyst / ter tijdt als wy bidden / of eenige andere onmiddelijke Godsdienst betrachten / dan wanneer wy in onse gemeene bezigheden zijn; andere gemeene dagen hebben haar gemeene oeffeningen / en dezen 's Heeren dag heeft sijn byzondere oeffeningen: op d'andere dagen wordt dan volmaakte heyligheidt vereyst / maar die geschikt sy na die gemeene pligten; maar op dese dag wordt die volmaakte heyligheidt vereyst / die overeenkomt met die byzondere pligten / die op dezen dag te betrachten zijn. Nu dese byzondere heyligheidt en heiliging bestaat uit dese deelen.

Voor eerst, Op desen dag wordt vereyscht een onthouding niet alleen van ongeoorlofde zaaken en daden / maar ook van geoorlofde / ja van anders gebodene dingen en daaden / meer dan op andere dagen: wy moeten op desen dag 't hert afgetrokken houden van zaken en daaden / die Wereltsch zijn / en tot dit leven byzonderlijk behooren / en hebben dan een geestelijke en bysondere dispositie des gemoets.

Ten anderen. Onse Godsdienst moet op desen dag meer onmiddelijk zijn / dan op andere dagen gemeinlijk; niet zo onmiddelijk / dat wy geen middelen of uiterlijke oeffeningen van doen hebben / maar dat is te verstaan in opzicht van wereltsche daden; gelijk wy Godt op andere dagen door middel van het schepsel genieten / en dienen / zo genieten en dienen wy Godt onmiddelijker zonder dit middel op dese dag; wy komen dan op dese dag nader tot Godt / en spreeken

ken tot Hem als gemeinsaamer / houdende met Hem gemeinschap.

Ten darden. Onse Geestelijke genegentheden moeten nu ingespannen zijn / om dat wy op dien dag geheel en al voor Godt afgesondert zijn / op dat desen dag / zo doende / worde een heyligheidt den Heere / Exod. 31. ℣. 15. gelijk wel eer op den Sabbathdag het geduurig offer verdubbelt wierdt; zo eyscht Godt op desen dag van ons een verdubbelde ja een vermenigvuldige eere.

Ten vierden. Op desen dag moeten onse genaden en Zaligmakende gaven Godts niet alleen levendig zijn / en geoeffent worden / maar ook op een bysondere ingespanne en uitgebreyde wijse geoeffent en uitgehaalt worden / dat is / onse hoop / geloof / liefde / vermaak en blijdschap moeten boven de ordinare trap verheven worden / en op een bysondere wijze tot Godts bysondere eer geoffent worden.

Ten vijfden, Op desen dag worden noodzaaklijk bysondere / publijke / en meer oeffeningen vereyscht / dan op een anderen dag / om dat het een Gode toegeweyde dag is / zo dat die oeffeningen van Godsdienst vereyscht worden om den dag / of om dat den tijdt Gode is geheyligt; alle oeffeningen vereyschen gemeene en onbepaalde tijdt / om datse niet kunnen verricht worden dan in der tijdt; nochtans die Godsdienstige pligten worden niet geoeffent om de tijdt; want de tijdt is 'er aangeknoopt; maar 't staat anders met Godsdienstige oeffeningen / die op des Heeren dag geschieden; want die volgen den tijdt / en sy geschieden en moeten geschieden op die tijdt / om dat die tijdt is Gode heylig en afgezondert; hier geschieden dan de heylige oeffeningen om den tijdt; en dese tijdt is de plechtelijke en bepaalde tijdt / dewelke op datse recht doorgebracht en besteedt worde / dese oeffeningen noodzaaklijk vereyscht.

Ten zesden. Desen heelen dag moet in heylige oeffeningen besteedt worden / en wy moeten dien gantschen dag op een byzondere wijze Godsdienstig zijn; onse byzondere heyligheidt / die op dese dag vereyscht wordt / moet niet alleen een uur of twe duuren / maar den gantschen dag moet sy gestadig en continueel zijn; Op andere dagen wordt speciale en Hemelsche devotie vereyscht / zo dikwils en zo lang als wy Godt onmiddelijk dienen; maar op desen geheelen dag wordt sulken geestelijken heyligheidt / en hemelsche devotie vereyscht / gelijk 'er op andere dagen vereyscht wort / als wy Godt bidden / en onmiddelijk dienen; En dewijl dese heele dag in heylige oeffeningen besteedt moet worden / so moeten de pligten en oeffeningen der Godsaligheidt / publijke / private / en eensaame vermeenigvuldigt worden.

Ten zevenden, In alle die oeffeningen wordt vereyscht / niet alleen dat wy met een willig en volvaardig gemoedt Godt dienen / maar ook dat onse affecten meer dan gewoonlijk ingespaunen / en onse geesten opgeheven zijn; want te dien eynde byzonderlijk wordt dezen dag afgezondert; en derhalven wordt 'er byzondere heyligheidt vereyscht / niet alleen om de pligten / die men oeffent / maar ook wegens den tijdt zelf / naamlijk / om dat het is een dag Gode toegeweyt; Gelijk 't staat met het houden van een Vasten-biddag / wy moeten ons altijdt verootmoedigen / en boetvaerdigheidt oeffenen; maar op een solemneele Vasten-dag moet onse verootmoediging ingespannener zijn / naamlijk om dat die tijdt specialijk is afgesondert / te desen zelven eynde / op dat wy onse verootmoediging zouden oeffenen / en uitdrukken; Even zo staat het hier; Om dat den Sabbath is de tijdt te dien eynde specialijk van Godt afgezondert / op dat wy Godt daar op solemneel souden dienen / daarom moet onse devotie dan meer als na gewoonte ingespannen zijn: want dienst Godts / en die bysondere hey-

heyligheidt is het eenige / en eeniglijk vereyste werk van desen dag.

Ten achtsten. Gelijk dese heyligheidt op desen dag moet ingespannen zijn / zo moet sy ook uitgebreydt zijn: want zy moet uitgestrekt worden tot alle onse werken / tot alle onse woorden / en tot alle onse gedachten en gebeerden; om dat wy heel en al / zo als wy zijn / voor Godt moeten zijn / zo met lichaam als met ziel / byzonderlijk op die dag / die Gode geheyligt is / en zo moeten wy den Sabbath heyligen / niet doende onse eygene wegen / niet betrachtende onse eygene lust / noch een woordt daar van spreekende / Jes. 58. ℣. 13. dit is in den Geest te zijn. Openb. 1. ℣. 10.

Ten negenden. Dese dag / om datse is een dag van rust / moet zo van ons geheyligt worden / datse als een voorspel van het hemelsche en heerlijke leven in den hemel zy / alwaar de heyligen het onmiddelijk gezichte Gods genieten / en in den schoot des Vaders als rusten. Dit moeten wy dan specialijk op des Heeren dag beoogen / naamlijk / dat wy d'eeuwige ruste in Godt de Heere door Jesus Christus bezitten mogen / en dat wy in onse ruste als ingaan moogen. Alle de pligten dan van dese dag moeten zo verrichtet worden / op dat wy Godt in Christo mogen zoeken en vinden / en dat wy in Hem alleen de allerzoetste ruste mogen hebben / en in de genietinge desselfs berusten / en 't volkomenste welgevallen neemen. Dit is onze Sabbath-rust. Het eynd van den arbeydt is rust: zo moeten wy dan in alle onse werken dit eeniglijk beoogen / dat wy eyndelijk in Godt alleen door Christus mogen rusten / en die hemelsche ruste lieffelijk genieten / welke Godt aan de gelovigen door en op 't geloof in Christus belooft heeft.

Ten tienden. Dezen dag moeten wy onderhouden met zulken hart / dat wy klaar getuigenis geven / van dat wy geern Godts souvereyne heerschappy en oppermacht erkennen / dewelke na zes dagen / aan ons verleent / zich eenen dag wil uit-behouden / en geheel geheyligt hebben / op dat Hy openbaar maake / dat Hy is onse Heer / en Heer van onse tijdt / en dat Hy van ons en van onze tijdt kan disponeeren / gelijk Hy wil. Zo moeten wy dan dese Opper-heerschappye Godts erkennen / en opentlijk getuigen / dat wy die erkennen / naamlijk door desen dag te underhouden; En met dit gemoedt / met dese intentie en met dese Geest moeten wy dezen geheelen dag heyliglijk doorbrengen / op dat wy van herte verklaren / dat wy in dese heerschappye Godts berusten.

Ten elfden. In dezen dag door te brengen / betaamt het ons ook Godt na te volgen; Hy heeft op den zevenden dag / na 't werk van zes dagen / gerust / en zich verquikt / een welgevallen hebbende in zijn werken / die Hy in de zes voorgaande dagen volmaakt hadde; Daarom moeten wy ook een welgevallen neemen in zijn werken / zo der Schepping / als byzonderlijk der Verlossing; dewijl onze 's Heeren dag ons de Opstanding Christi / en by gevolge 't heele werk der Verlossing moet in gedachtenis brengen; avermits onze Verlosser / alle het zware werk van onse Verlossing zijnde te boven gekomen / op dezen dag over de doodt en 't graf getriumpheert heeft / en in zijn ruste is ingegaan en dezen dag door zijn Opstanding ingeweyt heeft; Wy moeten dan desen dag zo doorbrengen / dat wy voor Godt getuigen / dat wy in zijn werken berusten / en byzonder in de werken der Verlossing / door de welke wy tot het genieten van de eenwigduurende ruste in Godt door Jesum Christum komen; en dat wy zo in de werken der Verlossingen berusten / dat wy op geen andere wijze die gelukzalige ruste / die wy door Adams wederspannigheit verlooren hebben / nu verwachten / dan in Christus / en door Christus / die alle de werken der Verlossing volkomentlijk / na den inhoudt van 't Verbondt der Verlossing en borgtocht / volbracht heeft

Ten twaalfden, en eyndelijk / op dat ik in een kort summier veel dingen bevatte / wy moeten ons best doen / dat wy op dien dag in den Geest mogen zijn / dat is / niet zo eygentlijk in een verrukking / als wel in een geestelijke en Godlijke dispositie des gemoets. Nu op dat wy in den Geest op dezen dach mogen zijn / moeten dese zes dingen by ons gevonden worden; Naamlijk / Eerst, wy moeten hebben een singuliere afhanging van de Geest / op dat wy van Hem geleert en geleydt worden / in al wat wy op dien dag te doen hebben / zo in opzicht van de stoffe als van de wijze / op dat wy van Hem opgewekt / en versterkt worden / en eyndelijk op dat wy van Hem ondersteunt / en tot het eynde gebracht worden. Ten tweeden. wy moeten hebben een sonderlinge werking des geloofs op Christus / en een toepassing van de geestelijke beloften. Ten darden, een zonderlinge inlating en aanneeming van de invloeden des Geests moet 'er zijn / op dat wy Zijn geleydt in alle ootmoedigheidt volgen / zijn opwekkingen vaardiglijk plaats geven / zijn bestraffingen ons stille en liefselijk onderwerpen / en zijn vertroostingen omhelzen. Ten vierden, wy moeten hebben een daedlijke oeffening der genaden en geestelijke gaven / naamlijk van geloof / liefde / vreeze Godts / verlusting en blyschap in Godt / hoop / &c. Ten vijfden. In den Geest te zijn bevat een geestelijke gestalte des gemoedts / waar door wy bequaam gemaakt worden / om alle onse pligten op een geestelijke wijse te verrichten / dat is / om geestelijk te bidden / om geestelijk te spreeken / te hooren / te zingen / te eeten / te drinken / te bezoeken / weldadigheidt te doen / samen te spreeken / &c. Ten zesden, wy moeten ook hebben een zonderlinge vlijtigheit en omzichtigheit / op dat wy in geen mensch of zaak den Geest Godts vertoornen / of bedroeven. 1 Thess. 5. ℣. 19. Eph. 4. ℣. 30.

Doch Vier Waarschouwingingen moet ik hier by doen / op dat al het gezeyde in dezen wel verstaan / en niet misvat worde / naamlijk.

Voor-eerst, Gelijk in alle onze Christelijke pligten / zo mede in des Heeren dag te heyligen / moetmen zich wachten van een wettische Geest: want wy moeten alle onse Christelijke pligten nu betrachten / geheellijk in de nieuwigheidt des Geests / niet in de oudtheidt der Letter / Rom. 7. ℣. 6. dat is / wy moeten Godt daar op dienen met een geest van vreede / verlusting / en vryheidt / en met een gestalte die betaamlijk is den Geest / vryheidt / en verruymtheidt des Evangeliums; wy worden nu niet gebracht / om de Wet te ontfangen van den Berg Sinai / maar wy zijn gekomen tot den Berg Zions / tot de Stadt des levendigen Godts / 't hemelsche Jerusalem dat boven is / 't welk is onser aller Moeder / en wy ontfangen de Wet onzer gehoorsaamheidt van Jesus Christus / die van den hemel spreekt; en die Wet zouden wy onderhouden door een Geest der vryheidt; zo dat wy in alle onze pligten op Godt mogen en moeten zien / als een Vader / roepende in deselve tot Hem door den Geest sijns Zoons / Abba / Vader: want door Christus hebben wy den toegang door eenen Geest tot den Vader; en wy moeten Hem dienen in den geest en waarheit / (dat is onse herten moeten eenvoudig en oprecht zijn in ons beoogen van zijn eere met verlusting in Hem / al hebben wy veel gebrek by ons; en de principaale oorzaaken van onse gehoorsaamheidt moeten zijn de Authoriteyt en de liefde Jesu Christi; daarom legt onze voornaamste pligt / in een pooging / om te verkrijgen geestelijke vreugde en verlusting in de diensten van dezen dag / als welke zijn de bysondere vruchten van geestelijke vryheidt; zo zouden wy dan op een recht Evangelische wijse alle onse publijke / private en eenzaame pligten verrichten / naamlijk dat alleen oprecht beoogende / dat wy nauwer gemeinschap

met Godt mogen hebben/ dat wy nader tot Hem getrokken/ en met Hem vereenigt mogen worden/ dat is/ dat wy Godt in Christo/ in zijn instellingen mogen naby-komen/ en genieten/ Psal. 84. Vs. 2, 3. Psal. 42. Vs. 2. 3. Psal. 63. Vs. 2, 3.

Ten anderen, Van alle persoonen worden niet de zelve dingen in alle de pligten vereyscht/ noch deselve maate van heyligheidt of heyliging van alle verwacht; d'een gaat d'andere te boven in natuurlijke krachten/ zo overtreffen ook sommige d'andere in genade-gaven; van zwakke en ziekelijke zijn die oeffeningen niet te wachten/ die van sterke en een vaste gezondtheidt hebbende vereyst worden; Nochtans moeten alle ernstelijk trachten/ en haar best doen/ datse een rechtgeschikte geest mochten hebben/ om des Heeren dag wel te heyligen/ en om dien dag geheel/ zo veel de natuurs krachten dragen kunnen/ in heylige oeffeningen te besteden.

Ten darden. De werken van noodzaaklijkheidt zijn op dien dag/ gelijk wy zeyden/ niet ongeoorlost/ maar alle moeten haar best doen/ dat in die nodige werken te verrichten/ 't heele gemoedt/ zo veel mogelijk is/ voor Godt bewaart worde/ zo dat wy niets meer werken/ dan de noodzaaklijkheidt wel vereyscht/ en dat/ zo ras als 't werk van noodzaaklijkheidt geeindigt is/ de ziel terstondt weder-keere tot het Sabbath-werk; ook wordt vereyscht/ dat de ziele in die werken van noodzaaklijkheidt te betrachten/ zo veel als mogelijk is/ bewaart worde in een heylige/ en den 's Heeren dag betaamlijke en gevoeglijke dispositie; en dat die geestelijke gestaltenis des gemoedts/ welke op die dag verkregen wordt door die voorkomende werken van noodtzaaklijkheidt/ niet geheel verlooren worde/ en dat den geestelijken mensch niet onbequamer gemaakt worde/ om het overige van den dag in 't heylige te besteden. Zo moet den geestelijken mensch als gedwongen/ en tegen zijn dank gedreven worden/ om die werken te verrichten/ en hy moet die dingen eenigsins doen/ als of hyze niet en deede/ ofte als of hyze maar in 't voorby-gaan dede/ en die verricht en afgedaan hebbende/ moet hy als van een by-weg tot zijn weg weder-keeren/ op dat hy doe/ 't geen dien dag sonderling eygen is.

Ten vierden. De werken der liefde zijn niet uit te sluyten/ dewelke met een Sabbaths-geest wel kunnen verricht worden/ en als sy geestelijk betracht worden/ verhinderen sy niet/ maar vorderen veel eer het werk van den dag; want wanneer wy aalmoessen geven/ en zieken bezoeken/ niet om welstaans wil/ maar om haar te stichten/ zo worden wy niet min bequaam/ om de geestelijke pligten van dien dag te betrachten/ en die geestelijke gestalte/ welke op die dag vereyst wort/ wort in geen mensch daar door gequetst/ of vermindert: Hoewel men niet kan loochenen/ of die geestelijke Sabbathts gestalte wort verdorven/ indien dat bezoek vleeschlijk worde/ en indien het meer aangestelt sy/ om vleeschlijke samen-spreekingen voort te brengen/ en om de tijt met beuselingen te verslijten/ dan om de geestelijke stichting van den zieken/ en van andere die tegenwoordig zijn te vorderen. Wy moeten ons dan wachten/ dat wy niet onder dat pretext/ desen dag meer ontheyligen/ dan heyligen.

HET DARDE KAPITTEL.

Een korte Beschrijving van de wijse, op welk een Christen dese 's Heeren Dag, als een Dag Gode toegeweyt, moet doorbrengen.

AL wie den 's Heeren dag als een Sabbathdag recht wil doorbrengen / moet voor eerst kennis hebben van de pligten op dien dag vereyscht / in welke den Sabbath is door te brengen; en sy zijn de navolgende. 1. Bidden / niet alleen plechtelijk / maar met uitschietende zuchtingen / niet alleen voor de publijke samen-komst / maar ook daar na; Dit is seer nodig / om ons recht toe te schikken en te bereyden / om d'solemneele Godsdienst in de kerkelijke vergadering heyliglijk te oeffenen / en om veel vrucht daar uit te ontfangen / aldus betuigen wy solemneel onse afhanging van Godt / en wy verheerlijken Hem plechtelijk. 2. De Heylige Schriften vlijtig te leezen / als die tot onser leering geschreeven zijn / en ons kunnen volmaakt maaken / en wijs ter zaligheidt / Rom. 15. v. 4. 1 Tim. 4. v. 13. 2 Tim. 3. v. 16, 17. op dat wy uit de Schrift van onzen pligt vermaant / en van onse sonden overtuigt / en van 't geen te gelooven is / onderweezen mogen worden: waarby ook somtijdts nuttiglijk geleezen souden worden practicale boeken / die de devotie / en de Godtzaligheidt vorderen. 3. Heylige Meditatien te hebben / waar in 't gemoedt van het aardtsche afgetrokken / op Godlijke zaaken lettende en ingespannen is: want heylige Meditatie is een ernstige bezigheidt van de gedachten des herten in de beschouwing van Godlijke zaaken; Nu het is betaamlijk / datmen op dezen dag van Godt mediteere / en van zijn werken / der Schepping en der Voorzienigheidt / gelijk den Sabbath-Psalm / Psal. 92. dat overvloedig leert / en bysonderlijk van de werken der Verlossing / welker gedachtenis wy byzonderlijk op dezen dag moeten te binnen brengen. 4. Ons zelven te onderzoeken. 5. Psalmen te zingen. 6. 't Woordt Godts te hooren. 7. Van Godts Woordt met andere te spreeken. 8. Aalmoessen te geven.

Ten anderen. Moet een recht Sabbath houder zijn pligten tot dry Hoofden brengen / Eerst tot die welke vereyscht worden tot de voorbereyding / Ten anderen, tot die welke eygentlijk te betrachten zijn in het doorbrengen van dien Heyligen dag; Ten darden, tot die / met welke hy den Sabbath heeft op te sluyten; Dese zullen wy nu in eenige order verhaalen / en aan de Conscientien van een ieder beveelen.

Voor eerst; Daar wordt een bequaame voorbereyding vereyst / gelijk blijkt uit het woort / gedenkt, 't welk voor het vierde gebodt der Wet staat / en de zaak zelfs roept 'er om; want op desen dag worden wy genodigt / om bysondere en geestelijke gemeinschap met Godt te oeffenen; Nu daar toe is ten hoogsten een heylige voorbereyding van noode / dat wy zondaars tot Godt zouden komen / en zijn gemeinschap genieten; welke Godt is de grootste / de heyligste / de rechtvaerdigste / en volmaaktste; en dat te meer / dewijl wy de voorgaande week in wereltsche zorgen en bezigheden geheel ingewikkelt zijn geweest / en 't is nodig / dat wy 't hert daar van afgetrokken krijgen / op dat wy daar van bevrijt zijnde te vaardiger en te lichter ons tot die hemelsche gemeinschap met Godt schikken. Nu dese voorbereyding zoudt gy in dese navolgende dingen betrachten.

Voor

Voor eerst. 's Avondts te vooren trekt uw handt en hert tijdig af van de wereltsche zorgen en betrachtingen/ en van 't werk van uw ordinaar beroep; stelt uw daaglijks werk ter zijde/ en schikt u zelven zo geheel/ om dien volgenden dag Gode te heyligen.

Ten anderen. Ziet te rugge na de voorledene week/en tracht uw zaaken klaar te hebben/ voor dat den Sabbath komt/ op dat 'er geen staande verschil tegen u zy/ als gy den Sabbath beginnen zult; onderzoekt uw daaden; oeffent boetvaardigheidt over 't geen zondiglijk nagelaaten/ of tegen 't gebodt bedreven is/ en loopt tot het bloedt Jesu Christi; op dat gy daar in gezuyvert wordt van de schuldt en van de smette van die zonden: want 't past niet/ dat gy met zonden besmet/ en die noch omhelsende/ tot die allerheyligste Godt zoudt komen/ die reyner is van oogen/ dan dat Hy het quaade zoude aanschouwen.

Ten darden. Arbeydet/ om door een gevoelen van de Godlijke Majesteyt en heyligheidt aangedaan/en geraakt te worden/ en om uw hert byzonderlijk bereyt te hebben/ om Godt te dienen/ gedenkende aan dese woorden des Heeren/ Bewaart uwen voet, als gy ten Huyze Godts ingaat, en zijt liever naby om te hooren, dan om der zotten slacht-offer te geven: want zy en weeten niet, dat zy quaadt doen, *Pred*. 4. *v*. 17. weest niet snel met uwen monde, en uw herte en haaste niet een woord voort te brengen voor Godes aangezicht; want Godt is in den Hemel, en gy zijt op der Aarde. *Pred*. 5. *v*. 1. In de gene die tot my naderen zal ik geheyligt worden, en voor 't aangezicht van al het volk zal ik verheerlijkt worden. *Levit*. 10. *v*. 3. De heyligheidt is uwen huyze cierlijk, Heere tot lange dagen. *Psal*. 93. *v*. 5. Tracht dan de genade te hebben/ en vast te houden, door welke gy welbehaaglijk Godt moogt dienen, met eerbiedigheidt, en Godvruchtigheidt: want onze Godt is een verteerende vyer, *Heb*. 12. *v*. 28, 29.

Ten vierden. Bidt met bysondere solemneele ernst in opzicht van desen dag/ en verzoekt/ dat gy moogt vreede hebben voor 't geen verleden is/ dat gy moogt in een rechte gestalte zijn tot dien dag; dat de Leeraar geholpen mocht worden/ om te spreeken/ gelijk het betaamt; Dat andere bequaam mogen gemaakt worden/ om te hooren; Dat het Woordt en andere instellingen rijkelijk van Godt mogen gezegent worden/ en dat de weldaadt/ van datmen de middelen der genade heeft/ wel mocht behertigt en gebruykt worden/ met lof tot de genadige gever der zelvige. Ik zegge/ bidt ernstig/ dat de Heere u uwe voorledene zonden/ zo in des Heeren dag meermaal te ontheyligen/ als in uwe dagelijksche bezigheden niet zo recht en Christelijk/ gelijk behoort/ te betrachten/ vergeve om Christi verdiensten. Bidt/ dat Hy u en andere/ Leeraars en gemeene belijders/ door zijn genade bequaam maake/ om dien dag recht te heyligen/ en om den Heere op dien dag heyliglijk te eeren en te verheerlijken; Biddet/ dat Hy u verleene al wat vereyscht wordt/ om Godt op dien solemneelen dag plechtelijk te dienen/ naamlijk/ liefde/ eerbiedt/ geloove/ hoop/ geestelijke blijschap/ inwendige vrede/ standvastigheidt des gemoedts/ hemelsche gestaltenis/ &c. Biddet/ dat Hy u van de verzoekingen des Satans bevrijde/ dewelke als een briesschende Leeuw omgaat/ zoekende/ wien hy mochte verslinden/ of dat Hy u sterk maake/ om hem te wederstaan. Biddet/ dat Hy u vry maake van de bedriegery/ ongestadigheidt/ en vleeschlijkheidt van uw hert/ of immers dat Hy u schikke/ om de zelve tegen te staan.

Ten vijfden. Zet u aan 't Mediteeren/ van Godt/ den eenigen Autheur van den Sabbath/ en 's Heeren dag; Van de Middelaar/ en Van het werk der Verlossing/ welker gedachtenis op dien dag ververst wordt; Van Godts Opper-

heer-

heerschappy/ dewelke gy door de onderhouding van dezen dag solemneel erkent; Van die pligten/ publijke en private/ waar mede gy dezen dag moet doorbrengen; van de weldaaden/ waar mede gy verbonden zijt/ om desen heelen dag Gode toe te weyen/ en die zekerlijk te verwachten staan van de gene/ die desen plechtelijken dag heyligen/ en die Godt uit zijn goedtdadige genade en barmhertigheidt pleegt te verleenen aan de geene/ die desen dag heylig onderhouden; En van den eeuwigen Sabbath/ dien gy te gemoete ziet.

Ten zesden, Erkent en roemt met een dankbaar gemoedt de goedtheidt Godts/ dewelke die weldaaden aan de menschen toegebracht heeft/ waar van gy op dien dag moet de geheugenis ververschen/ naamlijk/niet alleen de Schepping van alles/ maar inzonderheidt die volkomene en genadige Verlossing/ dewelke geschiedt door Jesus Christus/ de eenige Middelaar tusschen Godt en de menschen/ en welke wy door 't geloof in Christus/ gewrocht door den Heyligen Geest/ deelachtig worden.

Ten zevenden. Doet uw best/ en wendt moeyte aan/ op dat gy recht geschikt moogt worden/ om Godt solemneel te dienen/ op dat gy geheyligt/ en bequaam moogt gemaakt worden/ om tot Godt te naderen/ om nauwe en innige gemeinschap met Hem te houden/ op dat uw gemoedt in een hemelsche geschiktheidt kome/en in een recht-passende gestalte tot het werk des dags; 't welk dan zal weezen/ indien gy tracht te weezen/ als of gy u gereedt maakte/ om nu Godt te gaan ontmoeten/ en Hem als het ware zichtbaarlijk tegen te gaan/ en solemneel met Hem te handelen/ ja in een Houwlijks-verbondt met Hem te treden; ofte so gy den Hemel en Hemelsche geesten tracht te gelijken/ en op een byzondere wijze eeniger maate Godt na te volgen/ als of gy alreedts in zijn Rust waart ingegaan/ en van eygen werken had gerust; ofte zo gy poogt te zijn/ gelijk als of gy zo terstondt zoudt moeten sterven/ en voor Godts vyerschaar moeten verschijnen/ om rekenschap van alle uwe daden te geven/ en om in de eeuwigheidt in te stappen.

Ten achtsten. Arbeydt daar toe/ dat uw ziele in Godt beruste/ en in de verlossing door Christus verworven/ op dat gy in de zelve een zoet welgevallen en genoegen moogt hebben/ en alzo in Godt door Christus rusten; Dat is/ zoekt in de ruste/ door Godts bloedt ons verkregen/ in te gaan; dit is Godt en onzen Heere Jesus Christus navolgen/ dewelke/ haar werken volbracht hebbende/ in haar rust zijn ingegaan; En zo doende zal uwe rust op die dag/ een rechte Sabbath-Rust zijn. Aldus hebbende alles in opzicht van het inwendige en van het uitwendige recht-geschikt/ gaat die voorgaande nacht in Christi schoot als neder-leggen/ en rustet lieffelijk tot den volgenden Morgenstondt.

Ten anderen. Wat belangt de dingen/ die behooren tot de heyligmaking zelfs van den dag; deze navolgende dingen staan u te betrachten.

Voor eerst. Als de morgenstondt van die zoete en gewenste dag komt/ en gy na een lieffelijke ruste en slaap als in Christi schoot en armen/ ontwaaket/ zo staat terstondt op/ en zoekt den Heere vroeg met uwen Geest/ en geeft u geheel aan Godt over/ op dat gy Hem alleen op dien dag dienen moogt/ Jesa. 26. v. 9. Psal. 64. v. 7. Psal. 88. v. 14. Psal. 130. 6, Psal. 119. v. 147. Psal. 57. v. 8.

Ten anderen. Ook terwijl gy u verciert met klederen/ (dewelke niet meugen geformeert zijn/ om de ydelheidt te voeden/ of pracht te vertoonen/ maar om de zedigheidt te kennen te geven/ en in welke aan te trekken niet te veel tijdts mach versleeten worden) moet gy uw ziele met arbeydt en strijdt ledig houden van bekommernissen/ gedachten/ voorneemens/ &c. niet alleen die profaan

en

en in zich ongeoorloft / maar ook die wereldtsch en op andere tijden geoorloft zijn; en in tegendeel zoeken die volvaardig en wel geschikt te hebben tot devotie / en tot het oeffenen van geestelijke gemeinschap met Godt.

Ten darden. Vervult te dien eynde terstondt uw ziele met eenige geestelijke en nuttige gedachten / en verzuchtingen: want zondige en ydele onnutte gedachten zullen anders niet kunnen buiten gehouden worden; 't is goedt / datmen in den morgenstondt Godts goedertierenheidt verkondige / en zijn getrouwigheidt in de nachten / zegt den Psalm / 't liedt op den Sabbathtdag; terwijl gy u dan gereedt maakt / maak een begin van dese of diergelijke Meditatien. Zendende uw hert en zuchtingen op tot Godt in Christo / zo mediteert iets van Godt / wiens dag dit is / van den Hemel / en de toekomende hemelsche ruste / gelukzaligheidt en eeuwige Sabbath / van Godts werken / die aan u en aan alle de wereldt een weezen gegeven heeft / en die alles onderhoudt / en alleen regeert; en byzonderlijk van Christi Verlossing / als op deze dag volbracht / sonder welke alle menschen kinderen in eeuwige elenden hadden moeten blijven; begint zo den dag met een behoorlijken indruk van Godts grootheidt en goedtheidt / van uw eygene zondelijkheidt / zwakheidt en elende / en van dat gezegende remedie / 't werk der Verlossing / en van uwe veelvuldige en groote verbintenissen uit kracht van dien.

Ten vierden, Haastet u zelven / (want het is quaadt / datmen te veel tijdts besteede om zich op te pronken / en te vercieren / &c.) dan na uw eenzaame oeffeningen / van bidden / leezen / zingen / prijzen / roemen en danken; 't is goet / datmen dan den Heere veel loove / en des Allerhoogstens Naam Psalmzinge / en datmen juyche over de werken zijner handen. Psal. 92. ℣. 2, 5. In die oeffeningen van bidden / leezen / looven / moetmen zeer ernstig met Godt handelen / en 't is betaamlijk / datmen daar langer in bezig is op die dag / dan op andere dagen / nochtans zo / datmen de publijke Godsdiensten en de huysoeffeningen niet verzuyme; uw gebeden en lof-zeggingen moeten dan een byzondere betrekking en opzicht hebben op des Heeren dag / dien gy dan den Heere vyert.

Ten vijfden. Neemt een behoorlijk gezicht van uw eygen hert / om te weeten / hoe het daar staat / wat daar ontbreekt / en tracht boven al klaarheidt te hebben in opzicht van uw staat / tussen den Heere / en u; en vernieuwt en bevestigt die klaarheidt en verzekertheidt van welstandt / indien sy daar was / of zoektse te verkrygen / indien zy 'er niet en was.

Ten zesden. Als gy een huysgezin hebt / doet dan uw best / dat Godt in uw huysgezin solemneel gedient worde; roept uw huysgezin met deftigheidt te samen / en bezorgt / dat ieder byzonder lidt van 't huysgezin zich met de andere voege / en laat den huys-Godsdienst betracht worden / dewelke bestaat in bidden / Psalm-zingen / en leezen van de Schrifttuur / zo veel den tijdt toelaat; Dese huys-oeffeningen moeten op dezen dag solemneelder zijn dan na gewoonte / gelijkerwijs het geduurig offer op den Sabbathdag onder het O. Test. verdubbeldt wierdt.

Ten zevenden, Dit verricht hebbende / gaat met alle die in uwen huyze zijn / (ten ware de noodzaaklijkheidt dwinge om iemant t'huys te laaten blijven) tijdiglijk na de publijke heylige oeffeningen / (volgens Heb. 10. ℣. 25. Jes. 2. ℣. 2, 3. Psal. 87. ℣. 2.) en dat met behoorlijke deftigheidt / zedigheidt en heyligheidt / om dat gy verschijnen moet voor den allerhoogsten en heyligsten Heere / in de plechtelijke samenkomst der Kerke; zijt dan gedachtig onder het gaan /

met wien gy te doen hebt / en weest met heylige meditatien bezigh / en wacht u/ van aan iemant in eenige zaak aanstoot te geven. Psal. 29. v. 9. Psal. 68. v. 26. Psal. 89. 8.

Ten achtsten, Als gy tot de publijke samenkomst gekomen zijt / schikt u dan zedig / deftig / en eerbiedig / om Godt solemneel te dienen / en tot dat den publijken Godsdienst begint / wacht u ernstelijk / dat gy niemant door woorden / gebeerden / of op eenige andere wijze aanstoot geeft / en dat gy ook Godt niet vertoornt door herwaarts en derwaarts te gaapen / of door ydele gedachten / weinig passende op de tegenwoordige zaak; want gy moet hier vlijtig waaken / dat gy onzen tegenpartijder den Satan geen occasie geeft / om u te bespringen; zo is dan nodig / dat gy Godt dikwils met uitschietende gebeden biddet / dat Hy by u zy / zich meededeele / en u zegene / en dat Hy u door zijn genade sterke / om den Duyvel te wederstaan / en om den Godsdienst geestelijk te verrichten.

Ten negenden. Zo lang den publijken Godsdienst duurt / moet gy arbeydt aanwenden / dat gy waakend en aandachtig opmerkende zijt / op dat gy insde gebeden en gezangen met het herte u voeget / en mede doet / en dat gy godzaliglyk / deftiglijk / zediglijk en vlijtiglijk moogt hooren / 't geen in de Predikatie gezegt wordt / en niet alleen dat gy 't moogt hooren / maar ook in uw gemoet ontfangen / en indrinken / en als een schat moogt opleggen / wat gezegt wordt / Col. 3. v. 16. Math. 13. v. 23. Jac. 1. v. 23. en dat gy vastelijk gelooven moogt / 't geen uit Godts Woordt bevestigt wordt / en eyndelijk dat gy vast voorneemet / het selve tot de praktijk te brengen: want zalig zijnze / die 't Woordt Godts hooren / en dat bewaaren en doen. Luc. 11. v. 28. Joh. 13. 17. Hand. 10. v. 33. gedenkt en betracht het Woordt Jesu / tot elfmaal in de Schrift herhaalt / wie ooren heef / om te hooren / die hoore wat de Geest tot de Gemeinten spreekt / Openb. 2. v. 7, 11, 17, 22. Obenb. 3. v. 6, 13. 22. Math. 11. v. 15. Marc. 4. v. 9. Luc. 8. v. 8. Luc. 14. v. 35.

Ten tienden. Als den publijken Godsdienst ten eynde is / gaat eerbiediglijk daar van daan / verblijdende u selven in Godt; en wacht u / dat gy 't gezeyde niet en vergeet / dat uw hert / zijnde altijdt bedrieglijk en trouwloos / niet weder tot vleeschlijke dingen en ydele gedachten keere / en dat gy niet hier of daar blijft kijken / noch met andere samenspreeket over zaaken / die niet geestelijk noch tot stichting zijn / op dat den indruk van 't Woordt / en van de verklaarde waarheden niet uitgewischt worde / maar na huys gaande / herkauwt het gezeyde / herdenkt de bestieringen / onderrichtingen / waarschouwingen / bestraffingen / &c. en drukt die dieper in uw hert; dat zy uw eerste werk; en laat die tijt / die tussen de publijke Godsdiensten komt / doorgebracht worden / zo als past op den dag / en op de eynden van de pligten van den dag.

Ten elfden. Laat uw gemoedt onder 't eeten en drinken geheel tot heyligheit geschikt zijn; Laat uw samenspreekingen heylig zijn; en alle zo geschikt / dat het blijke / dat gy gedenkt / dat dien dag Gode is toegeweyt; inzonderheidt wacht u / dat gy u door eeten en drinken niet onbequaam en ongeschikt maakt / om den dag voorts Gode recht te heyligen.

Ten twaalfden. Als alle de publijke Godsdiensten verricht en geeyndigt zijn / zo gaat wederom een tijdt alleen / en ziet te rugge na uw gedraging in 't openbaar / en wat goedt gy daar verkregen hebt; let op 't geen gezegt is / en gelijk de edele van Berreën / Hand. 17. v. 11. hebbende het Woordt onfangen met alle toegenegentheidt / onderzoekt de Schriften / die bygebracht zijn / of die dingen

gen alzo zijn / en bevestigt u zo te meer/en tracht uw hert door gebeden noch meer in 't heymelijk daar mede aangedaan te krijgen.

Ten dartienden. Roept dan uw huysgezin te zaamen/ en onderzoekt van d'een en d'ander / wat zy onthouden hebben / op dat elk wat bybrengende / de memorie van elk geholpen worde; doch doet dit zo niet / als of het genoeg ware / de woorden op te haalen / maar op dat de leeringen en nuttigheden meer ingedrukt / en op 't hert werkzaam gemaakt worden; hier moet gy byvoegen het leezen/ zingen / en geestelijk samenspreeken / na dat 'er gelegentheidt is / met het gebedt tot Godt / voor en na.

Ten veertienden. Den tijdt die noch overig mocht zijn / besteedt in heylige oeffeningen / naamlijk in Meditatien / heylige samenspreekingen / leezen van 't Woordt / en heylige Boeken / zingen / en bidden / &c. Ook moet gy de werken der liefde op die dag niet vergeeten / maar Aalmoessen geven / na uw vermogen/ ende zieken bezoeken / doch heyliglijk en geestelijk / niet vleeschelijk.

Ten vijftienden. Als alle de oeffeningen van dezen dag geeyndigt zijn / en gy u tot ruste schikket / ziet dan te rugge na uw heele gedraaging / onderzoekt alle de werken van dien dag / en 't geen gy quaalijk gedaan bevindt / belijdt en beklaagt dat voor Godt / en verzoekt ootmoediglijk vergifnis van uw misdaaden / door en om Jesus Christus / en dankt Godt voor 't geen wel gedaan is / en voor 't goede dat gy dien dag ontfangen hebt; aldus met Godt verzoent / en in zijn gunst bevestigt / haastet u niet / op dien avondt vroeger te bed te gaan / dan op andere avonden / met een oogmerk / om daags daar aan vroeger aan uw werk te zijn / 't welk zoude smaaken na vermoeytheidt van den Sabbath / en na verlangen / datse mocht ten eynde zijn / waar over de Heere wel eer klaagde / Amos. 8. 5. maar tracht u neder te leggen met gedachten/ gelijk gy opstondt/ werpende u zelven wederom in Christi schoot en armen / om daar lieffelijk te leggen slaapen / gedachtig aan dien eeuwigen Sabbath / die te komen staat.

Ten darden. Wanneer nu den Sabbath voorby is / en de volgende dag komt / zo werpt alle de gedachten van die Sabbath niet terstondt weg; maar begint uw daaglijks werk / als hebbende nu even een Sabbath geeyndigt / vreezende / dat de smaak daar van mocht overgaan / en trachtende in uw gedraaging in de heele week te behouden den indruk van die goede dags oeffeningen; Inzonderheidt wacht u / van aan uw dagelijks beroep te gaan met een Sabbathdags-schult op uw Conscientie / maar tracht die allesins door geloof en boetvaerdigheidt van u geweert te krijgen; En hebt alzo de gantsche week door uw eene oog op de Sabbath die verleden is / en uw andere oog op den Sabbath die komt / hebbende steedts dat geluydt in uw ooren / van 't geen dagelijks tot u gezegt wordt / Gedenkt des Sabbathdags, of des Heeren dag, dat gy dien heyliget.

 Het

Het Vierde Kapittel.

Bevattende ettelijke Bestieringen, aangaande de Voorbereyding tot den Sabbathdag, en de Heylige oeffeningen, die te betrachten staan, in den morgenstondt van dien Dag.

1. B*estiering*. Maakt een bequaame Voorbereyding tot dezen gezegenden Dag, eer zy komt; want 1. Dit is nodig. Wy moeten onsen geest schikken tot de pligten van de volgende Sabbath; onze gedachten zijn in de week veel verstroyt; daar moet eenige tijdt weesen / om die te vergaderen / en in order te stellen; de Heere gebiedt daarom ook in 't vierde gebodt / gedenkt des Sabbaths. 2. Dit is billijk; dewijl de getrouwe Leeraars haar hert en bequame stoffe bereyden / om tot ons te spreeken; zo zouden wy ons bereyden / om dat Woordt te ontfangen. 3. Dit is voordeelig: want zo zullen de pligten van den Sabbath beter voortkomen en afvloeijen / en Godts weldaaden zullen dan te ruymer en voller nederkomen. 4. Dit is bewijs van yver en yverigheidt / waar-in wy zouden niet alleen de Jooden overtreffen / maar ook de Papisten (dewelke voor haar heylige dagen haar heylige avonden hebben tot voorbereyding.

2. *Bestiering*. Laat deze voorbereyding bestaan in deze navolgende zes betrachtingen. Eerst. Zondert u zelven voor eenigen tijdt geheel af van de wereldt / en van alle de bezigheden desselfs; trekt uw hert en gemoedt daar af; want de naderende dag is een heylige dag. Ten anderen, mediteert een weinig by u zelven / by exempel 1. wat een grooten / heyligen / en oneindigen Majesteyt de Heere is / voor wien gy op die nakende Sabbath zult verschijnen. 2. Wat een heyligheidt en zuyverheidt des herten byzonderlijk vereyscht wordt / in Godts ingestelde middelen waar te neemen. 3. hoe de Heere toornig wordt als wy onbereydt tot zijn solemneele dienst komen / Pred. 4. v. 17. Math. 22. 12. 4. Hoe gy verwacht een opstanding ten eeuwigen leven / en tot de eeuwige ruste van heerlijkheidt in den hemel / in 't gezicht en genieting Godts / welken niemant zien en kan zonder heyligheidt. Ten darden. Onderzoekt u zelven / ziet te rug / hoe gy de verleden week hebt doorgebracht; waar uw feylen zijn geweest; hoe het gegaan heeft met uw inwendige gestalte / met uw gedachten / begeertens / en blyschap; of gy voorwaarts of achterwaarts zijt gegaan. Ten vierden, verwakkert in u zelven heylige hertstochten / byzondere verlangens / na Godts Dag / en na de Heere zelfs op zijn dag. Ten vijfden, zet u aan ernstig en yverig bidden: want 't gebedt des geloofs zal dienen / om vergeving van de zonden van de week / en gevoelen van dien te verkrijgen / ook om de Geest en de geestelijke Sabbath-zegeningen in zonderlinge maate te ontfangen. Ten zesden. Verslijt wat meer tijdts dan ordinaar in huysoeffening / leezende de Heylige Schrift / voerende heylige saamenspreekingen / en naderende wat solemneelder tot Godt.

3. *Bestiering*. Op des Heeren Dag staat 's morgens vroeg op; waar toe twe dingen zonderling zouden helpen 1. 's avondts te vooren bytijdts te bed gaan. 2. koesteren een hertelijke liefde tot het werk van den volgenden dag; Tot uwer verwakkering] denkt. 1. De Heere Jesus stondt vroeg op uit het graf

op

op dezen dag / als het noch donker was; 2. uw ziels noodt is groot. 3. De heyligen hebben Godt vroeg bezocht/Hoogl. 7. 12, Psal. 5. v. 3, 4. Psal. 119. v. 147. Psal. 63. v. 7. Psal. 92. v. 2. Psal. 88. v. 14. 4. Gy hebt veel en wichtig werk te doen op den Sabbath; gy hebt uw pligten te verrichten in uw binnenkamer/ Godts Woordt te leesen / Godt te bidden en te prijzen / en in heylige Meditatien te zijn / en uw Conscientie wel te onderzoeken; gy hebt pligten te doen in en met uw huysgezin / byzonder publijke pligten in en met de H. Vergadering; niet alleen hebje veel pligten te verrichten / maar ook veel genaden te oeffenen / geloof / liefde / boetvaerdigheidt / yver / nedrigheidt &c. alle uwe vermogens moet gy op den Sabbath te werk stellen / uwen uitwendigen mensch / tong / ooren &c. en byzonder uwen inwendigen mensch / verstandt / wil / memory / en hertstochten; gy hebt op des Heeren Dag met veele te verkeeren / met Godt / met de Leeraars / met Godts volk / en met uw huysgezin; 5. De menschen van de wereldt maaken zich al vroeg op / om haar wereltsche bezigheden / van welken zy veel profijt verwachten / waar te neemen. 6. Een begenadigde ziel verlangt by Godt te weesen / zo zoude zy dan vroeg opstaan. Hoogl. 3. v. 1. Psal. 63. v. 1, 2. Psal. 42. v. 1. 7. De menschen staan vroeg/ op om vleeschlijk vermaak te zoeken; ja om haar zondige desseynen uit te voeren Exod. cap. 32. 6. 1 Sam. 19. v. 11. Zeph. 3. v. 7.

4. *Bestiering.* In den morgenstondt van des Heeren Dag, maakt uw eerste en groote werk van heylige Meditatien; want die heylige Meditatien zullen al vroeg 't hert op Godt vestigen / als op haar middelpunt / en zy zullen de genegentheden en begeertens na Godt verwakkeren / ophaalen / en uittrekken; zo dat de gedachten niet zo gereedt zullen afgetrokken worden op een zondige wijze; en de begeertens na Godt zullen niet zo licht neer zinken / en vervallen. Psal. 119. v. 97. Psal. 104. v. 34. Heilige overdenkingen zijn krachtige tegengiften tegen zonden / zy voorbezitten de ziel / en bewaarenze van ydele en dwaaze gedachten en inbeeldingen; zy maaken de ingestelde godsdiensten en middelen der genade levendig / zoet en smaakelijk; zy bequaamen tot bidden / hooren / &c. zy versterken en bevestigen de genade / byzonder 't geloof / de hoop / en de liefde; en zy vermeerderen en verwijden onze vertroostingen.

5. *Bestiering.* Mediteert op den morgen van 's Heeren Dag over Godts weesen en eygenschappen. Overdenkt Godts heerlijke natuur en oneindig Weesen; zijn eeuwigheidt van vooren / zijn goedertierenheidt en lust in weldaadigheidt/ zijn Almachtigheidt / zijn Alwetenheidt / zijn Heyligheidt / zijn volmaakte wijsheidt/ zijn oorspronkelijke/ weezentlijke/ en oneindige wijsheidt; overdenkt Godts waarheidt en getrouwigheidt in alle zijn werken / woorden / gaven en beloften / inzonderheidt overdenkt Godts wonderbaare onbegrijpelijke liefde / zijn eeuwige vrywillige / onmetelijke / onvergelijkelijke / onveranderlijke en krachtdaadige liefde.

6. *Bestiering.* Mediteert veel in den morgenstondt van des Heeren Dag over de werken van Godts Schepping, onderhouding en regeering; Neemt uw overdenking over de edelste werken van de Schepping / de Engelen / de hemel der hemelen/ de Zon / Maan / en Starren / de Zeen / de Aarde / en byzonder over den Mensch / 't formeersel van zijn lichaam / en de krachten van zijn ziel; Overdenkt de werken van Godts Voorzienigheidt; hoe hy alles in zijn weesen onderhoudt / ondersteunt en draagt / hoe hy alles regeert / en bestiert / byzonder zijn Kerk / die vergaderende en beschermende / hoe hy tederlijk handelt ontrent en ten goede van de Vroomen; hoe hy de godloozen tijdlijke zegening geeft / en haar

haar daaden woorden en oogmerken overheerst; hoe zijn Voorzienigheidt ook gaat ontrent de minste zaak / de gebeurlijkste dingen / en ook de zonden der menschen.

7. *Bestiering*. Mediteert byzonderlijk over 't groote werk der Verlossing, daar de Engelen zelfs begeerig zijn in te zien. En overdenkt daar 1. hoe heerlijk de grondt daar van gelegt is in de eeuwige voorneemens van Godts liefde / en in de eeuwige belofte / die 'er was tussen de Vader en de Zoon / Eph. 1. 4. Tit. 1. v. 2. 2. Hoe vroeg de ontdekking daar van geschiedt is; zo ras de mensch gevallen was / wordt de belofte van Christus de Verlosser voorgehouden / Gen. 3. v. 15. en veele eeuwen daar na zendt Godt zijn gezegende Zoon uit zijn schoot / om deze belofte te vervullen / Gal. 4. v. 4. 3. Hoe de Zaligmaker mensch geworden zijnde / geleeft heeft in de wereldt / als een man van smerte / en gestorven is de smaadelijke en vervloekte doodt van 't kruys / dragende de zonden van zijn uitverkoorne aan het hout; Beschouwt dan nader de navolgende dingen / in dit werk der Verlossing. Eerst, wie den Autheur is van deselve; De Verlosser is de Zoone Godts / het wonder der Engelen / den wensch der volkeren / de vreugde der Heyligen. Ten anderen, wie de verloste zijn / Godts uitverkoorne / zijn volk / een deel arme hulpelooze zondaars / die Godt uit eeuwige ontfarming heeft voorgenoomen zich te verlossen door het bloedt van zijn geliefde Zoon. Ten darden, welke de prijs zy der verlossing; geen onvergankelijke dingen / want de verlossing der zielen is te kostelijk; maar het dierbaar bloedt van Jesus Christus 1 Pet. 1. v. 18, 19. 1 Cor. 6, v. 20. Ten vierden, waar van zy verlost zijn / naamlijk van de slaverny des Satans / van de vloek der Wet / van de macht en 't verderf der zonde / en van de doodende kracht van de doodt. Ten vijfden, wat godlijke volmaaktheden en eygenschappen in dit werk der Verlossing hebben geblonken in de grootste luyster / naamlijk Godts rechtvaerdigheidt / getrouwigheidt / liefde / barmhertigheidt / wijsheidt / en kracht.

8. *Bestiering*. Bemediteert in de morgenstondt van Godts heylige Dag het werk der genade ontrent de uitverkoorne, en daar Eerst de krachtdaadigheidt van de genade / overwinnendt alle de hinderingen in den mensch / Ten anderen, de vryheidt van 't werk der genade / blijkende in de vrye verkiesing van zommige / en in de bekrachting van de middelen der genade op de zelve / terwijl andere voorby gegaan worden / en niemant iets ;van de genade verdient / noch door zich zelven iets daar toe contribueert / om te komen in een staat van genade en heyligheidt. Ten darden, de heymelijkheidt en verborgentheidt van dit werk der genade / zo dat het noch van andere / noch van de mensch / die het heeft / dikwils niet onderkent wordt / hoe het komt / en hoe het werkt. Ten vierden, De schoonheidt en beminlijkheidt van 't werk der genade / een nieuwe geboorte / een nieuwe schepping / een nieuw maaksel / vercierende de mensch meer dan eenig ding. Ten vijfden, de nuttigheidt van 't werk der genade / als zijnde 't beginsel van den hemel / de voorlooper van de heerlijkheyt / verschillende van de toekomende heerlijkheidt alleen in trappen.

9. *Bestiering*. Mediteert in de morgen van een Sabbath, over de werken van de heerlijkheidt, en van den hemel. Wat binnenkameren van rust / wat beeken van wellust / wat kroonen van gerechtigheidt / en wat throonen van heerlijkheidt daar zijn / die Godt voor zijn geloovigen en beminden bereydt heeft; wat een landt der belofte het sy / waar van Christus in de naam der geloovigen bezitting genoomen heeft / Heb. 6. v, 20. wat een heerlijke Stadt / waar van Godt is den Bouwmeester en Inwoonder; waar de Koning gezien wordt in zijn schoonheidt / en waar Godt is alles in allen.

10. *Be-*

10. *Bestiering*. Mediteert des Sabbaths morgens over de tegenwoordigheidt van de levendige Godt, hoe hy niet alleen overal tegenwoordig is / vervullende alles / den hemel met zijn heerlijkheidt / de aarde met zijn goedtheit / de hel met zijn macht en rechtvaerdigheidt; beschouwende alles wat 'er is / en geschiedt / ook al het gedichtsel des herten; maar ook op een byzondere wijze in genade tegenwoordig is by zijn volk / openbaarende zich zelven aan haar / bestraalende en invloejende op haar herten / acht neemende op haar oprechtigheidt / gewilligheidt / en geestelijkheidt in zijn dienst / en zegenende haar in gunste.

11. *Bestiering*. Overdenkt op den morgen van dezen heyligen dag de eynden van den Christelijken Sabbath, en de overeenkomste desselfs met den eeuwigen Sabbath en ruste boven in den hemel. In de eerste plaats bemediteert de eynden van den Christelijken Sabbath / dewelke zijn / Eerst, om te gedenken het heerlijke werk der Schepping / waar-in de eeuwige Godt / die van hem zelven bestaat / zijn oneindige goedtheidt / macht / en Majesteyt en wijsheidt heeft uitgedrukt / voortbrengende uit niet alle die schepselen / hemel en aarde / en Zeën / Engelen / Menschen / Zon / Maan / Starren &c. Ten anderen, en byzonderlijkst / om te gedenken / en met vreugde te beschouwen het groote werk der Verlossing / door Christus te wege gebracht / opstaande en ingaande in zijn ruste op den eersten dag der weeke. Ten darden, om den mensch verquikking te doen ontfangen / niet alleen noch zo zeer / door op den zelven na den lichaame te rusten van den daaglijkschen arbeydt / als wel door alsdan een plechtelijke gemeinschap te oeffenen met Godt in eenzaame / huysselijke / en kerkelijke Godsdiensten / bezig zijnde in de onmiddelijke godsdiensten / in 't waarneemen van zijn instellingen / om zo bereydt te worden door de werkingen van Godts Geest tot de eeuwige zalige ruste. In de twede plaats, bemediteert de overeenkomst van den aardtschen Sabbath van den zevenden dag der weeke / met den hemelschen en eeuwigen Sabbath. Naamlijk / beyde zijnze heylig; onzen 's Heeren Dag is een heylige Dag den Heere / tot heylige oeffeningen afgezondert van den Heere / en door-te-brengen in heylige gemeinschap met Jesus Christus / en gestelt als een gezegent middel om ons heylig te maaken; zo is den hemelschen Sabbath een onbesmette rust / een eeuwigen heyligen dag / waar-in men zal beschouwen een heylig Godt / genieten een heylige Verlosser / en zich voegen met heylige Engelen / en met onbevlekte en verheerlijkte heyligen. Beyde wordenze besteedt in Godt onmiddelijk te dienen / en gemeinschap met Hem te genieten. Op des Heeren Dag hooren wy Godt tot ons spreeken / door zijn Woordt / en wy spreeken tot Godt in onze private en publijke gebeden / wy vestigen onze ernstige meditatien op Godt / wy singen hem Psalmen met mondt en hert; In den hemelschen Sabbath is al de bezigheidt in Godt te verheerlijken / en zich in Godt te verblijden: In beyde die Sabbathen wordt de Heere genooten / beschouwt / en met hem in zoete gemeinschap omgegaan; hoewel onze Sabbath op aarden in waarheit maar is een als een schaduwe van de hemelsche; De onze duurt maar een dag / immers zal ophouden in 't eynd van de wereldt; de hemelsche Sabbath zal uitgestrekt worden tot in alle eeuwigheidt / noit / noit / noit zalze ten eynde zijn; Onze Sabbath hier heeft haar onvolmaaktheden / en vlekken; en wy genieten maar weinig van Godt op den zelven; maar den eeuwigen Sabbath heeft onuitspreeklijk heerlijke genietingen / dewijl men daar op altijdt gedrenkt wordt uit de beeken van Godts wellusten.

12. *Bestiering*. Na het mediteeren in den morgen van des Heeren dag, begeeft u

tot

tot het gebedt, Eerst in uw binnenkamer in 't heymelijk, daarna met uw huysgezin. Het gebedt in eensaamheidt mach niet nagelaaten worden / onder voorwending / van datmen met het huysgezin sal bidden; want elk bidder moet zijn gedachten / belijdenissen / klachten / versoeken en begeertens voor Godt opbrengen na zijn eygen ziels ongestalte / welke niet zo vrypelijk kunnen of mogen in 't gehoor van andere voortgebracht worden. Doch ook machmen bezonder des Rustdags 's morgens niet onderlaaten / met het huysgezin te bidden. Want de huysgezinnen hebben ook haar nooden / na ziel en lichaam / zy moeten de publijke godtsdiensten waar-neemen / met de Vader des huysgezins / daar toe hebben zy verzoening / geneesing / en verwakkering van noode; die overeenstemming in 't gebedt door een huysgezin / als van een kleine gemeinte / is zeer aangenaam by Godt / en wordt met zegen achtervolgt.

13. *Bestiering*. In uw Morgengebedt op des Heeren Dag, Let hoe gy bidden moet, voor wie, en om wat byzondere zaaken. Eerst de hoedanigheden van uw gebedt moeten deze zijn; Bidt van herten yverigliijk / en niet alleen met de lippen / Bidt ootmoediglijk in een beseffen en gevoelen van Godts heyligheidt en Majesteyt / en van uw geringheidt / snoodheit en onwaerdigheit. Bidt in geloove van verhooring. Bidt in den Heyligen Geest / in zijn hulp en bystandt / met genegentheidt / vertrouwen en eerbiedigheidt. Ten anderen, De persoonen / voor welke gy byzonder moet bidden / zyn dryerley. Bidt voor de Leeraars / bidt voor de Vergadering / bidt voor u zelven. Ten darden, de zaaken / die gy in 't gebedt versoeken moet / zijn dese. Voor de Leeraars, dat Godt haar geve de bequaamheidt / vrymoedigheidt / en de krachtdaadigheidt tot het preeken / alzo datse een geopende deur mogen hebben / om in de volheidt des Euangeliums Christi tot de zielen uit te komen; Dan ook / dat Godt haar geve wijsheidt en afgerichtheidt / om haar gaven aan te leggen / spreekende gelijk het haar betaamt / met die deftigheidt / affectueusheidt / yver / en ziel-opwekkende kracht / die haar getrouwe gezanten Christi maake. Voor de Vergadering, dat het Euangelinm onder haar zijn loop / en aangenaamheidt hebbe / en verheerlijkt wo:de / dat veele onder haar bekeert / verwakkert / aan zich zelven geopenbaart / en vertroost worden; en dat de ingestelde godsdiensten onder haar vruchtbaar / levendig / en met kracht des Geests vergezelschapt mogen zijn. Voor u zelven inzonderheit / Dat de Heere uw verstant verlichte / gevende u den Geest der wijsheidt en der openbaaring / verlichtede oogen des verstandts in zijn kennisse. Dat hy uw hert opene / om het Woordt met alle toegenegentheidt en blyschap te omhelzen / en te ontfangen / niet als een menschen woordt / maar als Godts Woordt; Dat Hy uw memorie versterke / om het by u zelven wech te leggen / ten eynde dat gy het herkauwen en gebruyken mocht / als het u nodig is. Dat Hy u een tedere Conscientie geve / om neer te vallen voor de kracht van 't Woord. Dat Hy de vrucht van zijn instellingen wil doen blijken in uw leven / zo dat gy niet alleen zijn woorden en geboden mocht hooren / maar in liefde bewaaren en gehoorzaamen. Dach zyt hier van dit eene gewaarschouwt / en overtuigt / dat gy by / en in uw gebeden in de morgenstondt / als mede den gantschen dag door / veel moet voegen lofzeggingen en roem Godts / van wegen 't werk der Verlossing / 't welk de Heere door zijn Zoon heeft te wege gebracht / en 't welk de reden is van de verandering van den dag des Sabbaths; gy moet meer Euangelisch Sabbath houden dan de Jooden wel eer; gy moet nu wel den Heere prijsen en looven wegens 't werk der Schepping / maar bysonder wegens 't werk der Herschepping en Verlossing / en wegens alle de weldaaden daar-

daar uit vloejende; uwe gebeden moeten dan op desen dag sonderling prijs/ lof en dankzegging bevatten/ wegens de genadige heerlijke uitvoering en klaare ontdekking van 't groote werk der Verlossing/ erkennende met geloof en blyschap den rijkdom van Godts genade/ wijsheidt/ en liefde in het zelve; ja alle uwe voorige Meditatien over Godts volmaaktheden en werken moeten gedistilleert worden/ en opgaan in gebeden lof en dankzeggingen.

14. *Bestiering.* In de morgenstondt van Godts heylige dag leest privatelije de H. Schriftuur. Deut. 11. v. 18. Want door dit leezen zult gy bereydt worden/ om het Woordt te hooren; onderzoekende naerstelijk de Schriften/ gelijk de Edele Berreërs/ zult gy bequaamer zijn/ om te oordeelen en te onderkennen de publijke voorstellingen des Euangeliums; Een van de eynden van den Sabbath is/ ons respijt te geven/ om met gezetheidt meer dan op andere dagen Godts Woordt te leesen.

15. *Bestiering.* Het gene overig is van de morgenstondt, voor dat gy tot de publijke oeffeningen gaat, besteedt dat, in arbeydt aan te wenden ontrent uw hert, trachtende 1. 't zelve te ontledigen van ydele gedachten/ en wereltsche begeerten/ op dat die u niet interrumpeeren/ en hinderen in uw godsdienst. 2. Tracht uw hert te vestigen/ door een diep beseffen van Godts tegenwoordigheidt/en alziende oog. 3. Tracht uw hert te vergeestelijken/ en te verwijden door heylige verlangens op te wekken na Godt en na zijn instellingen/ als de goudene wagens die de ziel t'hemelwaarts zouden voeren. 4. Tracht groote verwachtingen op te scherpen op den dag van den geestelijken oegst. 5. Stelt uw hert in een geestelijke toon van heylig vermaak en vreugde in Godt en in zijn dienst.

HET VYFDE KAPITTEL.

Verder Bestieringen, om den Sabbath te heyligen.

16. BEstiering. Als gy zijt gekomen, tot de publijke Godsdiensten, zo schikt uw lichaamlijke gedraaging recht betaamlijk, naamlijk/ heft uw handen op in 't gebedt/ Psal. 134. v. 2. Psal. 119. v. 48. schikt uw aangezicht tot heylige eerbiedigheidt; en neigt uw oor tot de scherpste aandachtigheidt/ en wacht u van de navolgende quaaden. 1. Laat uw oogen niet zwerven herwaarts en derwaarts onder het hooren Luc. 4. v. 20. veelmin onder het bidden/ of zingen/ of geniet des H. Avondtmaals. 2. Spreekt niet met andere onder de godsdienst. 1 Cor. 14. v. 33. Hand. 21. v. 40. 3. Zijt niet in uw uitwendige gedraaging los/ maar deftig en ernstig. 4. Wacht u van slaapen. Hier van in de volgende bestiering.

17. *Bestiering.* Vermijdt zorgvuldiglijk het slaapen en sluymeren in de publijke godsdienst, en gebruykt alle bequaame beweegredenen en middelen daar tegen. Merkt eerst op/ dat te slaapen is drysins aanstootelijk; 1. Het is aanstootelijk en ergerlijk voor de Vergadering; want sommige worden 'er zeer door bedroefst/ andere worden 'er lusteloozer en zorgeloozer door/ of zy volgen het na. 2. het is aanstootelijk voor de Engelen/ die in de Vergaderingen getuigen zijn van uw gedraging. 1 Cor. 11. 10. 3. Het is bysonderlijk aanstootelijk voor het oog Godts; als zijnde zulken verloochening en kleinachting van zijn onbegrijpelijke grootheidt/ oneindige Majesteyt/ Alwe-

tenheidt / Heyligheidt / Barmhertigheidt / en Rechtvaerdigheidt. Hand. 20. v. 9. Ten anderen, Deze slaperigheidt is zo nadeelig aan 't werk / waar-in gy besig zijt / zijnde een hemelsch werk / een heylig werk / ziels-werk / op zijn heylige dagh / de dag der zaligheidt. Ten darden. Dit sluymeren in de godsdiensten is een groote smaadt / gelegt op 't rijkste privilegie / dat gy aan dees zijde van den hemel hebt; naamlyk / 't is een kleinachting van de middelen der genade / verworven door Christi bloedt voor zijn uitverkoornen / en aan weinige geschonken / waar-in ons de zoetste genade wordt aangeboden; sult gy die schoone gelegentheden / waar-in gy aangezocht wordt / om een kroon der heerlykheidt te ontfangen / verslapen / en dan zitten suffen / en droomen? Ten vierden. Dit sluymeren in de godsdienst bindt niet alleen de zinnen des lichaams maar ook de genaden der ziele: het verstikt en hindert de oeffening van geloof / liefde / yver / verstandt / en begeerte ontrent het geestelyke. Ten vijfden, het slaapen brengt een verachting op Godts Naam / een verslapping in den yver van de Leeraars / en 't stelt uw ziel in gevaar van een schriklyk verlies / 't welk in jaar en dag / ja in eeuwigheydt wel niet mocht vergoedt worden. Uw verdorventheidt zal 't zoeken te verschoonen / met te zeggen / dat 'er is by u een natuurlykr zwakheidt / en een indispoostheidt in 't lichaam. Maar laat uw Conscientie antwoorden; is deze slaperigheidt niet ordinaar? hebt gy deze ontijdige sluymerigheidt niet veroorzaakt door onmatig gebruyk van de Schepselen / of door al te veel waaken in wereltsche affairen? hebt gy wel de eygene remedien daar tegen gebruykt / gebeden / geweent / geworstelt? zoudt gy zo wel slapen in uw wereltsche besigheden? hebt gy de waerdye van de middelen der genade wel overwogen? vindt gy wel zoete smaak in de godsdiensten? Bedenkt ook by u zelven. Godtloose slapen niet / als zy Satans werk doen / en haar zielen verderven; De Satan vordert dit slapen seer / wel wetende het gevolg van 't wel-waarneemen des godsdiensten / 1 Pet. 5. v. 8. Math. 13. v. 19. Een slaperig oog in de godsdiensten is een droevig teken van een sluymerende Conscientie / Ephes. 5. 14. Jes. 6. v. 10. In de Hel zal geen slapen zijn / ook slaaptmen in den Hemel niet / Openb. 4. v. 8. gebruykt deze middelen daar tegen. 1. Bidt Godt te vooren zeer ernstig om een bequaame waakende gestalte der ziele. 2. Zoekt het woordt na in den Bybel / 't welk aangetrokken wordt / of tekent het aan met uw pen. 3. Hebt een gevestigt oog des geloofs op Godt / de Koning der Koningen / voor wiens oogen gy staat. 4. Koestert uw vleesch niet veel / met een ruym gebruyk van de schepselen / op Godts heylige dag. 5. Komt tot de ingestelde godsdiensten / met verwachting van groote dingen van den Heere / Psal. 123. v. 7.

18. *Biestiering.* Als gy in de publijke godsdiensten zijt, so neemt wel acht op uw inwendige gedraging, dat uw ziele wel besig zy in de zelve. Klaagl. 3. v. 41. 't welk bestaat in deze dingen. 1. Zet uw verstandt te werk ontrent al wat u uit den woorde Godts sal voorkomen. 2. Brengt uw hertsgenegentheden uit tot omhelsing van 't Woordt des Heeren / dat u sal toegedient worden. 3. Zet uw memorie te werk / om het Woordt wel te gedenken en te bewaaren. 4. Ziet dat uw Conscientie haar werk doe onder de bediening des Woordts / om uit te spreeken 't geen waar van zy overtuigt wordt. 5. Brengt tot het gehoor en tot de geheden uw heymelijke en strenge resolutien / om te leven en practiseeren volgens 't geen daar uit Godts Woordt sal blijken Godts wil en waarheidt te zijn.

19. *Bestiering.* Wacht u zonderling van afzwervende ydele gedachten in 't betrachten van de publijke godsdiensten; en wapent u daar tegen. Bedenkt / dat deze zwervende

ge-

gedachten zijn openbaar voor Godts oog / en mishagen Hem zeer / als een aanstootelijk ding / Heb. 4. v. 12, 13. 1 Chron. 28. v. 9. Jerem. 4. v, 14. De ontijdige ydele gedachten verstroyen ons / en maaken ons ongeschikt tot onse pligten / zy zijn zondige ongeregeltheden / en bevlekken onze heylige betrachtingen; zy zijn uitwaassemingen en opkookingen / en uitbreekingen van 't verdorven hert; Bewaart dan uw hert boven al dat te bewaaren is; beklaagt die ydelheden hertelijk; stelt u levendig voor oogen de godlijke tegenwoordigheidt; wendt arbeydt aan ontrent uw hert / biddende tegen die afzwervingen / en strijdende daar tegen / als zijnde daadlijke verbreekingen van Godts Wet: Als zulke ontijdige gedachten inkomen onder de godsdienst / zendtse met een sucht wech / en blijft 'er niet op staan; bewaart in uw hert heylige genegentheden / en hertstochten / van liefde tot het Woordt / van vreese voor Godt / en van blijdschap in Hem. Soekt diepe en krachtige beseffens te hebben van Godts heyligheidt en Majesteit / bidt ook ernstig om Gods Geest / op dat die uw geheele geest en ziele heylige.

20. *Bestiering.* Arbeydt om geestelijk te zijn in uw oeffeningen in de tijdt van de publijke godsdiensten; Godt is een Geest / en moet in den geest en in waarheit gedient en aangebeden worden. Joh. 4. v. 24. hoort geestelijk / en bidt geestelijk / en ontfangt het Avontmaal geestelijk / laat niet zo zeer uwen uitwendigen als wel uwen inwendigen mensch / verstandt / wil / en genegentheden in 't werk besig zijn; soekt uw ziele veel goedts en voordeel door dezelve toe te brengen; tracht uw ziel door de godsdiensten op te trekken / hemelsch-gezindt te maaken / en te vergeestelijken; zoekt een gebrooken teder en smeltend hert te hebben in de godsdiensten; als het eenigsins wel gaat / begeert dan yveriglijk / om beter en beter te zijn in die heylige betrachtingen; Doet alles met uw geheele hert.

21. *Bestiering.* In 't betrachten van de godsdiensten zijt seer actijf en werksaam met uw genaden. Oeffent den uw geestelijke kennis in de heylige pligten. Laat uw oprechtigheidt en waarheidt in dezelve uitgedrukt worden / doende alles seer hertelijk; Oeffent uw geloof / uw honger en dorst / in 't betrachten van de godsdiensten.

22. *Bestiering.* Past wel op uw pligten des middags, tusschen de twe publijke godsdiensten; naamlijk. 1. Laat uw maaltijdt niet alleen matig zijn / maar ook met heylige samenspreekingen zoet en smakelijk gemaakt worden / voor u en andere / uwe huysgenooten. 2. Na de maaltijdt herhaalt / en herkauwt het gepreekte Woordt / en spreekt 'er van. 3. Biddet om zegen over dat gepreekte Woordt / en over 't geen noch zal gepreekt worden. 4. Houdt u ook besig in 't leezen van Godts Woordt / niet alleen in eensaamheidt / maar ook met uw huysgezin.

23. *Bestiering.* Wacht u op dien gantschen dag niet alleen van alle zondige daaden, van wereltsche en slaafdienstige werken, van reysen en rotsen, maar ook van onnodige vleeschlijke recreatien, en wereldtsche discoursen en overleggingen. Gedenkt steedts den inhoudt van 't vierde gebodt / en de kracht van die text Jesa. 58. v, 13, 14. Indien gy uwen voet van den Sabbath af keert van te doen uwen lust op mijnen heyligen dag, en indien gy den Sabbath noemt een verlusting, op dat de Heere geheyligt werde, die te eeren is, en indien gy dien eeret, dat gy uwe wegen niet en doet, noch uwe eygene lust niet en vindet, nochte een woordt daar van en spreekt, dan zult gy u verlusten in den Heere; en ik zal u doen rijden op de hoogten der aarde, en ik zal u spijsigen met de erve uwes Vaders Jakobs: want de mondt des

Heeren heeft het geſprooken. Gy zoudt bevinden / tot uw ſchade / dat wereltſche en onnodige ſaamenſpreekingen / overleggingen / en vermaaklijkheden (op andere dagen geoorloft) hinderingen ſijn voor godsdienſtige en Euangeliſche pligten op dien dag / datſe de vrucht van de Sabbathts-godsdienſten verſtikken / 't hert zeer diverteeren van 't werk van die dag / en datſe bewijs geven van dat het met geeſtelijke dingen niet zeer opgenoomen noch ingeſpannen is /

24. *Beſtiering.* Ziet toe dat gy den avondt van den Sabbath wel doorbrengt, als de publijke vergaderingen geſcheiden zijn. En hier moet gy byzonder deſe twe dingen doen. Eerſt, zorgvuldiglijk overzien / en herhaalen / by u zelven / of met uw huysgezin / 't geen gy in het openbaar gehoort en geleert hebt / op dat het dieper in de memory blijve / Ten tweden, gy moet byzonderlijk in den gebede zijn / in het opſluyten van den Sabbathen dat gebedt moet dry dingen bevatten. 1. Belijdenis en beklag van de zonden in uwe betrachte godsdienſten / de onreynigheden uwer heyliger dingen. 2. Smeeking om vergifnis van de beledene zonden / om verzegeling van de ontfangene onderwijzingen / door middel van ſijn geeſt / om uitwerking in uw leven / van 't geen waar toe gy opgewekt zijt op dien dag / om dooding van de ontdekte en beklaagde verdorventheden / en om een volle genieting van Godt in de eeuwige ruſte die noch overig blijft. 3. Vrolijke dankzegging en lofzegging voor zulken dag / voor de middelen der genade op dien dag / voor de aanbieding van leven en zaligheidt in het Euangelium voor de vryheidt / om voor ſijn aangezicht op te komen tot de publijke godsdienſten / en voor het licht en kracht van 't woordt / dat wy gehoort hebben.

Het Zesde Kapittel.

Bevattende noch vier-en-twintig Regelen, om des Heeren Dag na Godts wil te heyligen.

1. R*Egel.* Laat niet na uw' kinderen of dienſtboden (ſo gy die hebt) te Catchiſeeren: dit is Gode ſeer aangenaam Gen. 18. v, 18. en 't is den ouderen ſtrict geboden Deut. 6. v. 7. Deut. 11. v. 18, 19. Exod. 12. v. 26, 27. het mach niet nagelaaten worden / dewijl het nodig is / om de kinderen en dienſtboden voor de dwalingen te bewaaren / om haar beter de Predikatien te doen verſtaan / om het woord na haar bevatting te ſchikken / en om zegen over haar leven / opvoeding / en beſtiering te ontfangen.

2. *Regel.* Singt byzonder op 's Heeren dag Pſalmen, in eenſaamheidt, en met uw huysgezin, gelijk als in de publijke Vergaderingen. Het is goedt te ſingen onſen Gode Pſal. 47. v. 1. den Apoſtel gebiedt het Epheſ. 5: 19. Col. 3. v. 16. het kan een gevankenis verzoeten / en veranderen in een Paradijs / Hand. 16. v. 25. het bereydt tot lijden / 't verdrijft de vreeſen Math. 26. v. 30. 't maakt de reys vermaaklijk Num. 21. v. 17. en 't maakt de overwinning der vyanden licht. 2 Chron. cap. 20. v 22. door 't zingen verheerlijken wy Godt / Pſal. 145. v. 7. Pſal. 92. v. 2. Pſal. 89. v. 1. Pſal. 101. v. 1. daar door verwakkeren wy onſe genaden / van geloof / liefde / dankbaarheidt en blyſchap in Godt / Pſal. 47. v. 7. Jeſ. 5. v. 1. Jeſ. 38. v. 20. Jeſa. 12, v. 2. Jeſa. 65. v. 14. zo begintmen den dienſt en de triumphe van den hemel Openb. 5. v. 9. 11. Openb. 15. v. 3. Doch als gy zingt / doet het op de rechte wijze / dat is 1. met uw hert en hertelijke genegentheidt / Pſal. 57. v. 7. 8.

57. v. 7. 8. 2. met genade in uw hert Col. 3. v. 16. triumpheerende in Christus 2 Cor. 2. v. 14. 3. Met verstandt en oordeel 1 Cor. 14. v. 15. Psal. 47. v. 7. 4. Zingt den Heere Ephes. 5. v. 19. Col. 3. v. 16. Psal. 111. v. 1.

3. *Regel.* Houdt de Sabbath niet alleen in persoon by'u selven, maar met uw huysgezin; gy en uw huys moet dan byzonderlijk den Heere dienen / Joh. 24. v. 15. uw Vrouw / Kinderen en Dienstboden / indien de Heere u die geeft moeten met u in 't werk van Sabbaths-heyliging zijn; 't vierde gebodt bevat alle de huysgenooten; gy sult 'er rekenschap van geven / en gy hebt anders te-min segen verwachten; uw ontfarmingen over haar zielen moeten haar drijven tot die oeffeningen / uit welke so veel segen te verkrijgen is / als van een Feest / Exod. cap. 10. v. 9.

4. *Regel.* Tracht Godts dag eenpaarig en in een goede harmonie te houden, zo met uw huysgezin / als met de heele gemeinte. Godt is een Godt van order / en niet van verwarring / 1 Cor. 14. v. 33. eendrachtigheidt is zonderling vereyst in 't werk van godsdienst / Hand. 2. v. 46. door een en dezelve Geest / en dezelve liefde moetmen zijn in de zelven dienst; Godt moet met een eenparige schouder / met een hert in de zelve diensten van 't begin ten eynde gedient worden Zeph. 3. v. 9. als de gemeinte zingt / zoudt gy zingen / als zy hoort / en de Predikant preekt / zoudt gy hooren / niet bidden noch leesen.

5. *Regel.* Doet alle de diensten van den Sabbath gewillig, en blymoedig, met een kinderlijke, niet met een slaafsche geest; op dezen dag van Godts heyrkracht moet Godts volk weezen zeer gewillig / een volk van gewilligheidt. Psal. 110. v. 3. ja wenschen dat wy al ons leven in zijnen dienst mochten zijn. Psal. 27. v. 4. Daar is veel reden; want de middelen der genade zijn van des Heeren instelling / zy brengen leven en kracht / licht / en troost mede; het eynde der zelver is het eeuwige goedt der ziele; dit is den dag dien de Heere gemaakt heeft / wy zouden ons daar op verheugen Psal. 118. v. 24. zy is een afschaduwing van een eeuwige Sabbath-rust Heb. 4. v. 9. wanneermen ingaat in onzes Heeren vreugde Math. 25. v. 21.

6. *Regel.* Laat uw diensten op Godts dag zijn plegtelijk en zeer ernstig: want Sabbath-werk is het wichtigste; aan zulken oogenblik / aan zo weinig uuren hangt merkelijk onse eeuwigheidt; voor de ziel moet nu gewerkt worden op de se bequaamste gelegentheidt / met de grootste inspanning des gemoedts / en gestrengste opmerking; De Sabbath is de ziels Marktdag / en stapel; wat wy nu te doen hebben / moeten wy doen / met al onze macht Pred. 9. v. 10. David huppelde voor de Arke / en zo voor het aangezicht des Heeren met alle macht / 2 Sam. 6. v. 14. zo moeten wy bidden / hooren / zingen / &c. met al onse macht / strijdende / worstelende / loopende en zwoegende / als in een strijd-perk en loopbaan / doende gewelt op den hemel Luc. 13. v. 24. 1 Cor. 9. v. 24. Math. cap. 11. v. 12.

7. *Regel.* Verwaarloost geen tijdt van den Sabbathdag; koopt dien tijdt uit / elke minute van den Sabbath is als een paerel / kleyn maar van groote waardye; daar is geen overschot van tijdt op des Heeren dag; elk deel daar van moet besteedt worden / 't zy in heylige gedachten / godlijke overdenkingen / Psalmen / uitschietende gebeden en dank-en lofzeggingen / heylige samenspreekingen / leezen van de Schrift / en boeken / die naast tot de praktijk der godzaligheidt aanleyden / of in werken der liefde ontrent u zelven en andere / behalven in de publijke betrachtingen. Onzen Sabbath moet eenigermaate gelijken den eeuwigen Sabbath / alwaar altijdtduurende en onafgebrookene Hallelujaas en triumph-liederen zullen gezongen worden.

8. Re-

8. *Regel.* Stelt uwen heelen mensch op den Sabbath te werk; niet alleen alle de deelen van uw lichaam / tong / oor / knye / oog en handt / maar ook byzonder alle de faculteyten van uw ziel; uw verstandt moet dan de waarheden indrukken / uw wil de leeringen des Euangeliums omhelzen / uw genegentheden en hertstochten / van liefde / begeerte / en blyschap moeten dan uitgaan na Godt / en na den Heere Jesus / van wien gezegt wordt / hy draagt de baniere boven tien duyzenden / zijn gehemelte is enkele zoetigheidt / al wat aan Hem is / is gantsch begeerlijk Hoogl. 4. v. 10. 16. en uw Memorie moet zijn de Schrijver / die elken hemelschen raadt en bestiering / die van Godts mondt en hert neder-druipt opschrijft / naerstelijk vattende en bewaarende het woordt / en de bewerking die gy op dien dag ontfangt.

9. *Regel.* Besteedt eenig deel van dien dag in werken van liefde en barmhertigheidt; want het is een dag van liefde en barmhertigheidt; wy kunnenze niet recht yveren / zonder ons in werken van liefde en compassie bezig te houden; Derhalven toont dan viersins uw liefde. 1. Laat uw dienstboden en kinderen niet werken / maar rusten / en zich verquikken / met u bezig zijnde in de godsdiensten / gelijk dat in goudene letteren in 't vierde gebodt is uitgedrukt. 2. geeft op dien eersten dagh der weeke aalmoessen / hebbende daar toe iets te vooren by u weg-gelegt 't geen gy in de zes werk-dagen gewonnen hebt. 1 Cor. 16. v. 1. 2. Heb. 13. v. 16. Ephes. 4. v. 28. 3. Bezoekt de zieken / de bedrukten / en gepijnigden / de verlaatene Weduwen / en diergelijke elendige. 4. Geeft geestelijke aamoessen / doet geestelijke liefde-werken ontrent de zielen uwer naasten. Tracht dan 1. zondaars tot bekeering te brengen / en uit het vyer te trekken / door voor te stellen de gestrengheidt van Godts rechtvaerdigheidt tegen alle onboetvaerdige zondaers / en de vrye genade en rijkdom van de godlijke barmhertigheidt ontrent ootmoedige verbrysselde boetvaerdigen. 2. Onderwijst de onwetende of kleyn-wetende in de stukken en leerpointen / die nodig zijn ter zaligheidt / als wetende dat een ziel zonder kennis niet goedt is / maar verloren gaat / en dat het is t'eeuwige leven / Godt te kennen / en Jesum Christum / dien Hy gezonden heeft Joh. 17. v. 3. 3. Troost de mistroostige en neerslachtige zielen / en richt de nedergeboogene op; tracht vreugden-oly op desen dag te gieten in de wonden van de verslagene / en treurige zielen Luc. 10. v. 30. stelt haar voor oogen de algenoegzaamheidt van Christi offerande / en de vrye genadige aanbiedingen van 't Euangelium aan de belaste en vermoeyde zielen; spreekt tot haar troostelijke woorden / uit het beschrevene Woordt Godts Rom. 15. v. 4. 1 Thess. 4. v. 18. Jesa. 40. v. 1, 2. Math. 11. v. 28. Openb. 22. v. 17. Joh. 6. v. 37. 39, 40. 4. Wekt en scherpt op tot liefde en goede werken / de gene / die wel begonnen hebben. Heb. 10. v. 24. vermaantse tot kloekmoedigheidt / lijdzaamheidt en standvastigheidt / Openb. 3. v. 21. Math. 24. v. 13. om den loop te voleyndigen / en geweldt te doen op den hemel 2 Tim. 4. v. 7. 1 Cor. cap. 9, v. 24. Math. 11. v. 12. 5. Bestraft / overtuigt / en waarschouwt de ergerlijke / zorgelooze / slappe / nalatige / en lauwe belijders / halve Christenen / schandt-vlekken; die slagen der liefhebbers moeten niet nagelaaten worden / gedenkende aan de texten. Levit. 19. v. 17. Spreuk. 27. v. 5, 6. Psal. 141. v. 5. 6. Lost op (zo verre gy kunt) en neemt weg de twijffelingen van duystere Christenen; beantwoordt haar redenen uit het woordt en uit de ondervindingen / zo de uwe als die van andere; stelt zo die wankelende en geslingerde zielen vast / om en de waarheidt der Religie / en de waarheidt der genade / die zy mochten hebben / doch niet kennen / klaar te zien / alles onder geloovige verwachting van des Heeren zegen / en mede-werking.

10. Re-

10. *Regel.* Zoekt Godt zelfs in de ingeſtelde middelen des Godsdienſts; Als gy
gaat / om die te genieten / zo tracht te zien Godts macht en heerlijkheidt in het
heyligdom / de gangen uwes Godts en Konings / en die Koning in zijn ſchoon-
heidt Pſal. 63. v. 2. Pſal. 27. v. 4. Jeſa. 33. v. 17. Pſal. 68. v. 25. verlangt en roept
ſterk uit na de levendige Godt / en om des Heeren heerlijkheidt in die ſpiegel te
zien / Pſal. 84. v. 3. 2 Cor. 3. v. 18. Pſal. 42. v. 2, 3. De Heere moet het hert ope-
nen en levendig maaken / Hand. 16. v. 14. 2 Kon. 4. v. 35. Pſal. 51. v. 17. Pſal. 119.
v. 18. zoekt met Godt te verkeeren op den berg / biddende / hoorende of medi-
teerende / en dan zal 't zoet en ter geneezing ſtrekken / Pſal. 104. v. 34. Num. 21.
v. 9. zegt byna gelijk Eliza / wanneer hy tot de wateren van de Jordaan quam
met de mantel van Elias / waar is de Heere Godt van Elia? waar is de Godt
en Vader van onze Heere Jeſus? Te dien eynde doet (deze vier dingen. 1. Zijt
ernſtig in uwe gebeden / om Godts genadige ontdekking / zeggende / zendt uw
licht en uw waarheidt datſe my geleyden / datſe my brengen tot den berg uwer
heyligheidt en tot uwe wooningen / en dat ik ingaa tot Godts altaar / tot den
Godt des blyſchaps mijner verheuging / en u loove o Godt / mijn Godt. Pſal.
43. v. 3, 4. en zo zult gy 't verſoek van Moſes ontfangen / dat zijn tegenwoor-
digheidt met u ſal gaan Exod. 33. v. 13, 14. 2. Zijt vlijtig en ernſtig in u zel-
ven tot de middelen der genade te bereyden / ſoekende een bevatting te krijgen
van Godts Majeſteyt / met wien gy zult handelen / en dien gy in de ſolemnee-
le inſtellingen zoudt zoeken te genieten / en ook een begrip van de zoete voor-
deelige gelegentheidt / tot welke gy nu komen zult / dit is uw voet bewaren /
als gy in 't huys des Heeren gaat Pred. 4. v. 17. 3. Tracht te dorſten na Godts
tegenwoordigheidt / als de levendige Godt / dewelke onder de middelen wijn en
melk uitdeelt Jeſ. 55. v. 1. Math. 5. v. 6. 4. Komt tot Godts inſtellingen met al-
le eerbiedige ootmoedigheidt; de Heere ziet op de verbrokene / nedrige / en die
voor zijn Woordt beven Jeſ. 57. v. 15. Jeſa. 66. v. 2.

11. *Regel.* Tracht in den Geeſt te zijn op des Heeren Dag, Openb. 1. v. 10. En
dit bevat de navolgende betrachtingen / die niet mogen geſcheyden worden.
Eerſt. Arbeydt / om te zijn onder de hulp en byſtandt van de Geeſt / en onder zijn
indrukſels en invloeden: want die Geeſt is de Geeſt der waarheidt / die 't ver-
ſtandt zal in de waarheidt leyden / Joh. 15. v. 26. 't is de Geeſt des raadts en der
kenniſſe Jeſa. 11. v. 2. 't is de goede en heylige Geeſt / die de wil heyligt / en ver-
andert / Neh. 9. v. 10. Eph. 1. v. 13. Hand. 9. v. 6. 't is een Geeſt der genade / om
't herte ſchoon en vruchtbaar te maaken / Zach. 12. v. 10. 2 Theſſ. 2. v. 13, 17.
't is de Geeſt der heerlijkheidt / die de verborgentheden en rijkdommen Chriſti
in haar heerlijkheidt toont 1 Pet. 4. v. 14. 1 Cor. 2. v. 12. Epheſ. 3. v. 8. 't is de
Geeſt die levendig maakt Rom 8. v. 2. Het moet zijn de Geeſt / die ons tot al-
le pligten en oeffeningen zal bequaam maaken; 't is de Geeſt / die ons aan
de pligten brengt / en daar toe opwekt Luc. 2. v. 27. de Geeſt is het die de ziele
levendig / vaerdig / en werkzaam in de oeffeningen maakt / Joh. 6. v. 63. Pſal. 45.
v. 3. de Geeſt is 't die ons in de heylige betrachtingen moet onderſteunen / Of
wy zouden zinken en bezwijken in de zelve Pſal. 51. v. 14. Math. 26. v. 41. De
Geeſt doet ons uitgebreydt / en als uitvloejende zijn in menigten van woorden
Job. 32. v. 18. de Geeſt maakt ons de oeffeningen ſoet / en zeer verquikkende /
ſo datmen wel niet anders zoud willen doen / indien 't Godt geliefde / Pſal. 27.
v. 4. het is de Geeſt / die onſe zwakheden in onſe H. oeffeningen te hulpe komt /
en die onſe geeſtelijke oeffeningen voorſpoedig maakt. Rom. 8. v. 26, 27. Ten
anderen. Zoekt in de genaden van de Geeſt te zijn / of de genade des Geeſts te
heb-

hebben / en die is tweërley / heblijke en daadlijke genade; gy moet heblijke genade hebben / sult gy recht Sabbath houden / dat is / gy moet een heylige / een kindt Godts / een bekeerde zijn / sult gy op den Sabbath met Godt gemeinschap houden 1 Joh. 1. v. 3. Maar ook moet gy byzonder op des Heeren Dag daadelijke genaden oeffenen / d'een met en onder de andere / geloof / vreese Godts / hemelsch-gezinthept / hoop / ootmoedigheidt / godlijke droefheidt / verlangen na beloofde weldaaden / vertrouwen en rusten op Christus &c. Ten darden, Tracht in de vertroostingen van de Geest te zijn op des Heeren Dag; de vertroostingen Godts en des H. Geests / door middel van de Schriftuur / moeten nu byzonder gezocht worden Psal. 94. v. 19. 2 Cor. 1. v. 3. 1 Pet. 1. v. 8. Hand. cap. 9. v. 31. Rom. 15. v. 4. al wat op den Sabbath is / geeft gelegentheidt van geestelijke troost en vreugde; gelijk die van den oegst Jesa. 9. v. 3. Ten vierden, Om in den Geest recht te zijn op des Heeren Dag / moet gy vermijden al wat de Geest Godts tegen-staat / bedroeft / of uitbluscht; Ephes. 4. v. 30. 1 Thess. cap. 5, v. 19. byzonder moet gy dan wech doen en afleggen tijdlijke bekommernissen / wereldtsche gedachten / en onnodige aftrekkingen / en inbeeldingen Math. 13. v. 22.

12. *Regel.* Zijt zeer wakend op Godts heyligen dag; bewaakt dan / en bewaart uw hert boven al wat te bewaaren is / Spreuk. 4. v. 23. waakt tegen de Satan / de groote vyandt van de Sabbath; hy soekt te verhinderen onsen omgang met Godt / Zach. 3. v. 1. biddende in geloove tegen hem / en so hem wederstaande / dat hy wech vliede: 1 Pet. 5. v. 9. Ephes. 6. v. 11. 16. waakt ook over uw verdorventheden / die noit rusten / so lang gy in geestelijke oeffeningen zijt / Gal. 5. v. 17. Jer. 17. v. 9.

13. *Regel.* Wacht u van vermoeyt te worden van uw oeffeningen op des Heeren Dag, zo datse u als lasten / banden / en harde taaken zouden zijn / 't welk is den aart der huychelaaren Amos. 8. v. 5. Die zo moede worden / schijnen Christus niet te hebben tot haar beminde / anders zoude zijn gezelschap en omgang met Hem haar genoegen en verrukken / maar niet bezwaren; 't schijnt niet / dat den hemel het eynd van haar loop is; zy zouden anders zo ras niet zijn afgemat zijn van den weg / die ter heerlijkheidt voert / 't welk de middelen der genade zijn; 't schijnt klaar / dat de wereldt te veel invloedt op haar heeft.

14. *Regel.* Verquist uwen Sabbath niet met onnutte of ontijdige betrachtingen; Dien dag is uw plechtelijkste tijdt / de schoonste gelegentheidt voor uw ziel / de schoonste windt voor uw habe van rust; dan moet gy de beste koophandel doen / verrijkende u selven voor eeuwig / met goudt van genade tegen uw armoede / met witte klederen / tegen uw naaktheidt; en met oogensalf tegen uw blindtheidt; verquist dan dien dag niet / bysonder niet met een van dese twe dingen. Eerst met iets nieuws te gaan hooren uit curieusheidt / eenigen nieuwen Prediker van nieuwe opinien / en vremde gevoelens; gaat dan geen dwaalgeesten of scheurmakers hooren Prediken / onder voorwendsel van volgens Pauli lesse alles te beproeven / en 't goede te behouden / 1 Thess. 5. v. 21. want dat is te verstaan / van 't beproeven van de Leeringen / welke u van uw eygene Leeraars worden voorgestelt / die tot de toetsteen van Godts Woordt moeten gebracht worden / na het exempel van de Edele Berreërs Hand. 17. v. 11. Doch het andere is / te volgen het exempel van de nieuws-gierige Atheniensers / 't welk de H. Geest in dat Kapittel vers. 21. brandtmerkt. Ten anderen, verquist uwen 's Heeren dag niet met ydele of wereltsche visites te geven / een vriendt te gaan bezoeken / en eenige wereldtsche discoursen met hem

te

te houden / tot bevordering van zijn aardtſche beſigheden / of tot bevestiging van de burgerlijke vriendſchap / ſo ſpaart men wel zijn tijdt van de week / maar men verquiſt zijn Sabbath / als of men die niet wiſt met Sabbath-werk door te brengen.

15. *Regel.* Verſpilt geen deel van uw Sabbath met vleeſchlijk vermaak te neemen in wandelingen, 't zy voor de Predikatie / gaande na buyten / om een Predikatie quanſuys te hooren / doch 't is in waarheidt / om uw lichaamlijke verquikking / en uit wanluſt / om uw Leeraar / voor u bequamer dan die andere / te hooren; 't zy onder de Predikatie / verzuymende zo het woordt / om wat vleeſchlijk plaizier / op zijn Ezaus / verwiſſelende het geeſtelijke voor een weinig lichaamlijk vermaak / en verkoopen de als aan de Duyvel een geeſtelijk goedt / een bequaame gelegentheidt van genade voor een ſchotel Moes. 't Zy na de Predikatie / met nalaating van 't Woordt Godts te herkauwen / en met het huysgezin of andere te herhaalen / en met verſuym van private en eenzaame pligten / die na de publijke godsdienſten te doen ſtaan.

16. *Regel.* Wacht u inzonderheidt van de zonde van ongeloof; elke Sabbath-pligt vereyſcht geloof; als gy hoort / gy moet het woordt met geloof vermengen / en als gy bidt / moet gy in den geloove bidden Heb. 4. v. 2. Math. 21. v. 22. Jer. 1. v. 6. Marc. 11. v. 24. 't geloof ſtelt leven en kracht in ieder oeffening / ongeloof is een zonde / die alle de vrucht van de Sabbath verteert; daar door kan men niet recht naderen tot Godt; ſonder geloof is 't onmogelijk Godt te behagen Heb. 11. v. 6. ongeloof verhindert / dat Christus op 't hert niet en werkt ter geneeſing / Math. 13. v. 56. het ſluyt de deur der genade Heb. 3. v. 19. en 't ontreinigt alle de godsdienſten Tit. 1. v. 15. want al wat uit den geloove niet en is / dat is zonde / Rom. 14. v. 23.

17. *Regel.* Wacht u, van de middelen der genade, en de ingeſtelde godsdienſten des Sabbaths kleyn te achten; de taal der godlooze moet verre zelfs van uw hert zijn / wat is de Almachtige zeydenſe / dat wy Hem dienen zouden / en wat nuttigheidt ſullen wy hebben / zo wy Hem aanloopen zouden? het is te vergeefs Godt te dienen; want wat nuttigheidt is het / dat wy zijn wacht zouden waarneemen? Job. 21. v. 15. Mal. 3. v. 14. Godt en zijn ſchoonheidt en heerlijkheidt is te zien in den Tempel onder de middelen / Pſal. 63. v. 3. Pſal. 27. v. 4. die middelen zijn als pijpen / door welke het water des levens nedervloeyt; die zijn mondt wijdt opent / ſalſe vervult krijgen / Pſal. 81. v. 11. De gezegende ingeſtelde middelen zijn de wagens / op welke men na Goſen / na de plaats van licht en vermaak gevoert wordt; zy zijn de criſtallijne glaaſen / en venſters / door welke de beminde geſien wordt; ſy brengen ſpyſe ter vergadering / medicijne ter geneeſing / water ter reyniging; zy zijn een vette maaltijdt op Godts Berg / vette vol mergs / reyne wijnen / die gezuyvert zijn / zy zijn de toegerichte tafel waar aan de Koning zit / uitdeelende van zijn broodt / en van de wijn / dien hy gemengt heeft / Jeſ. 25. v. 6. Hoogl. 1. v. 12. Spreuk. 9. v. 2. 5. Onder die middelen is 'er een ſoete onderhandeling tuſſen Godt en de ziel / een geeſtelijke gemeinſchap / en gemeinſaamheidt wordt 'er dan geoeffent; wy bidden als kinderen / en hoorende / ontfangen wy tyding van onze Vader / op ons bidden opent Godt zijn handt / op ons hooren opent Hy ons hert; op ons bidden ſchenkt Godt ons alle goedt / zelfs zijn Geeſt; en op ons hooren / worden wy ingelaaten in den Raadt Godts Luc. 11. v. 13. Hand. 20. v. 27. ſoekt dan ondervinding hier van te hebben / om met David te kunnen zeggen / komt / en

en ik zal u verhaalen / wat Godt aan mijn ziele gedaan heeft / Psal. 66. v. 16. en gy zult noit de middelen kleynachten / noch de prediking van dat Woordt / 't welk is een kracht Godts ter zaligheidt / een onsterffelijk zaadt / 't welk zielen kan behouden. Rom. 1. v. 16. 1 Pet. 1. v. 22.

18. *Regel*. Maakt den dag, dien Godt een Sabbath van ruste noemt, geen dag van luyheidt, en ledigheidt. Exod. 31. v. 15. De Jooden hadden op dien dag haar dubbelde offeranden / zy quamen dan op de samenroeping te saamen in den Tempel / of in de Synagogen / zy lasen de Wet / en openden die / songen Psalmen / en wekten 't volk op tot vordering van geloof en godzaligheidt Num. 28. v. 9, 10. Levit. 23. v. 3. Neh. 8. v. 8. Psal. 92. Hand. 15. v. 21. Hand. 17. v. 2. De Christenen plachten op 's Heeren dag / de eerste der weeke / saamen te komen / de Sacramenten te bedienen / het Euangelium te prediken / aalmoessen te vergaderen / en in den geest te zijn / Hand. 20. v. 7. 1 Cor. 16. v. 1, 2. Openb. 1. v. 10. Ledigheidt op een Sabbath is een oneere voor Godt / den insteller van den heyligen Sabbath / een nodiging van den Satan / om verzoekingen tot zonde te smeden / een groot verlies van de beste tijdt / en een verzuym van de groote zaligheit. Heb. 2. v. 3.

19. *Regel*. Als gy de Sabbath-pligten niet, of qualijk verricht hebt, betracht de navolgende dingen, 1. Vernedert u seer / en bedroeft u over uw Sabbath-zonden; beklaag het verlies van zulken dag. 2. Onderzoekt de oorzaaken van uw vruchteloos doorbrengen van de kostelijke Sabbath; misschien hebt gy uw hert niet bereydt / noch toegeschikt tot waarneeming van dien dag; of misschien hebt gy laage en ongeloovige gedachten gehadt van profijt te doen op den Sabbath. Misschien heeft de Satan u sonderling verzocht tot eenige zonde; of immers daar mogen onbeklaagde zonden in uw hert leggen / waar door gy heel doodig en onbequaam geweest zijt tot de Sabbaths-oeffeningen. 3. Neemt voorneemens in Godts kracht (na dat gy verzoening van de voorige zonden hebt gezocht in Christi bloedt) om in het toekomende nauwer gemeinschap met Godt te houden / om sorgvuldiger te waaken tot uw pligten / in welke gy ziet / dat andere veel vlijtiger zijn.

20. *Regel*. Als gy de godsdienstige oeffeningen op een Sabbath redelijk wel betracht hebt, en eenige genieting van Godt in de middelen der genade gevonden hebt / siende Godts sterkheidt / en eere in het heyligdom / gelijk David Psal. 63. v. 3 doet het navolgende. 1. Zijt dankbaar voor de genade van de Sabbath / so betaamt u dan byzonder / en te zeggen met David / looft den Heere mijn ziele / en al wat in my is / zijnen heyligen Naame / Psal. 33. v. 1. Psal. 103. v. 1. 2. Staat op uw wacht / de Duyvel zo hy kan / zal zonder uitstel u zoeken te beroven van dat Sabbath goedt; bewaart u zorgvuldelijk in die goede gestalte. 3. Zijt nu voorts vruchtbaar; 't zaadt is gezaayt; daar moet vrucht voortkomen; uw geheele gedraaging in de week moet bewijs geven / dat gy recht Sabbath gehouden hebt; hebt gy in den geest geweest op des Heeren dag / wandelt in den volgende week door den Geest / en zijt overvloedig in het werk des Heeren / vervult wordende met vruchten der gerechtigheidt / die tot prijs en heerlijkheidt Godts mogen zijn. Gal. 5. v. 25. 1 Cor. 15. v. 58. Joh. 15. v. 5. Phil. 1. v. 11.

21. *Regel*. Als gy eenzaam zijt, en niet genieten kunt de Christelijke gemeinschap, noch de middelen der genade, doet deze dingen. 1. Moedigt u aan door te denken / dit is uw geval alleen niet / Godt te moeten dienen op een Sabbath zonder gezelschap; veele vervolgde / verdrevene / beroofde van de predikdienst door Papisten en Turken / hebben 't zelve ongeval; Johannes de geliefde Discipel was een

een verbannene op Pathmos / en onderhieldt daar des Heeren Dag / en de Heere Jesus verscheen hem Openb. 1. v. 10. 2. Besteedt een goedt deel van uw Sabbath in yverige gebeden en smeekingen; de Heere pleegt zich op eenzaame doch ernstige gebeden zonderling te openbaaren / Hand. 10. v. 9, 10. Exod. 32. v. 23. Luc. 6. v. 12. Math. 6. v. 6. 3. Houdt u veel op met heylige Meditatien / Psal. 92. v. 5, 6, 9. Mediteert over uw zonden / tot dat gy die bitter beklaagt / en oprechtelijk belijdt; Mediteert over Godts werken / de werken der Schepping / en byzonder 't werk der Verlossing. Mediteert over den droeven staat der Kerke op aarden / tot uw verwakkering / om desselfs welstand en Verlossing boven al het uwe te zoeken. Psal. 137. v. 1, 2. Psal. 122. v. 6--9. Jes. 62. v. 6, 7. Amos. 6. v. 6. Mediteert over Godts heerlijke volmaaktheden / zijn macht / wijsheidt / liefde / getrouwigheidt / en rechtvaerdigheidt / byzonder uitgedrukt in 't werk der Verlossing. 4. Zijt nu veel bezig in het leezen van Godts Woordt / en voegt'er by eenige practicale boeken / die het Woordt verklaaren en toepassen / als mede het Martelaars-boek. 5. Vergadert uw voorige ondervindingen / en gedenkt aan de dagen van oudts / Psal. 77. v. 6, 7. wat zonderlinge weldaaden de Heere u gedaan heeft / hoe Hy u bewaart / verlost en uitgereddet heeft / hoe tijdig die weldaaden waren / en hoe onverwacht menigmaal; byzonder wat geestelijke weldaaden de Heere u gedaan heeft / op Sabbathen / en andere tijden / Psal. 66. v. 16. 6. Indien 'er gelegentheidt is / maakt uw Sabbath in uw eenzaamheidt tot een Vasten-dag / byzonder wanneer extra-ordinaare elenden leggen op Godts Kerk / of op uw huysgezin. Neh. 1. v. 4. Dan. 9. v. 3.

22. *Regel.* Als gy op den Sabbath ziek zijt, of op een lange reys, zo dat gy in de H. Vergadering niet komen kunt, laat dan noch niet na Sabbath te houden; zijt gy bepaalt en als geketent aan 't ziek-bed / buygt uw hert / en trekt uit de handt uwes geloofs; Gen. 49. v. 18. de ziekte moet uw oeffeningen vergeestelijken / en niet hinderen; nu zoudt gy gevoeliger bidden / hertelijker weenen / begeeriger met Godt verkeeren / en de Sabbath beweeglijker gebruyken / byzonder als men de doodt als naderende in 't oog heeft / en zo de zaligheyt en het eeuwige leven / de volmaakte Rust en Sabbath te nader; Als gy op reys zijt / zo moet gy evenwel op den Sabbath uw reyze na Canaan vorderen / in alle plaatsen te water of te landt / in een schip / of in een Herberg / of op een veldt / of op een berg kan Godt gedient worden; gedenkt dan Jesu Woordt / de uure komt en is nu / wanneer de ware aanbidders den Vader aanbidden zullen in den geest en waarheidt / niet op den berg / noch te Jeruzalem / maar in wat plaats het ook zy: want de Vader zoekt ook alsulke die Hem alzo aanbidden / Joh. cap. 4. v. 21, 23. op alle plaatsen zoude men heylige handen opheffen. 1 Tim. cap. 2. v. 8, Paulus deed het gebedt aan de kant van de Rivier / en Petrus preekte in een privaat huys Hand. 16. v. 13. Hand. 10. Vs 34, en Christus bediende het Avondtmaal in een opper-kamer Luc. 22. Vs 12.

23. *Regel.* Voldoet uwe Conscientie, in haar tegenwerpingen op te lossen tegen de verbintenissen van den ganschen 's Heeren dag te moeten in des Heeren dienst zijn, inzonderheidt beantwoordt deze eene, dewelke is een pest en kanker in de praktijk van de Sabbath / naamlijk / Dat vleesch en bloedt niet kan een heelen Sabbath uitharden, om die zo recht na 't voorschrift en nauwkeurig te onderhouden. Bedenkt daar tegen. 1. Vleesch en bloedt kan niet alleen de lengte van den Sabbath niet uithouden / maar ook de diensten van dien niet betrachten / Heb. 11. Vs 6. 1 Cor. 15. Vs 50. daarom moeten wy de hulp zoeken by dien Heldt / by wien zy bestelt is / by Hem die de moede kracht geeft / en vermenigvuldigt de sterkte den

den genen/ die geen kracht hebben/ Pſal. 89. Vs 20. Jeſa. 40. Vs 29. dan zullen wy loopen zonder moede worden/ en wandelen zonder mat worden/ en vermogen alles door Chriſtus die ons kracht geeft Jeſ. 40. Vs 31. Philipp. 4. v. 13. 2. Godt moet van ons zijn recht van dienſt niet verlieſen/ om dat wy ons zulke verdorvene natuuren hebben verkregen/ die zo ras van geeſtelijke oeffeningen vermoeyt worden; dit behoorde ons diep te vernederen/ en zeer te doen klagen/ dat wy wegens onſe lammigheidt den korten loop van een Sabbath niet kunnen uitloopen. 3 Traage dienſtknegten komen bezwaarlijk tot eenig arbeydtzaam werk/ en noch nooder zouden zy 't een heelen dag uitharden/ doch 't ontzach voor haar aardtſche Heeren doet het haar doen; zo behoorde het ontzach/ de vreeze van een oneindig levendig Godt/ die een verteerende vyer is/ en 't verlies van een eeuwige Sabbath dreigt/ ons te beweegen/ om een heelen Sabbath te houden. Heb, 12. Vs 29. Heb. 11. Vs 31. Math. 10. Vs 28. 4. Het is wat anders/ dat 'er door de verdorventheidt der natuur onvolmaaktheden zijn in de onderhouding des Sabbaths/ welke ook in de beſte gevonden worden/ en 't is wat anders/ die onvolmaaktheden te koeſteren/ en gewillig toe te geven/ en het geern zo te hebben/ gelijk die tegenwerping te kennen geeft. 5. Te zeggen/ dat Godt een hard en geſtreng Meeſter is/ is het brandtmerk van een onnutte dienſtknegt. Luc. 19. Vs 22, 23, 24. Chriſti juk is licht/ en zijn laſt niet zwaar/ zo wel wanneer Hy het vierde/ als wanneer hy 't vyfde gebodt gebiedt Math. 11. v. 30. 6. Daar is groote verſcheydenheidt van oeffeningen en pligten in de onderhouding des Sabbaths/ (om nu niet te ſpreeken van dat wy op dien dag ook mogen de noodzaaklijke werken der liefde doen) en dat verzoet den Sabbath/ en neemt de verdrietelijkheidt en walging weg; daar is niet alleen bidden/ en Predikatien hooren/ maar ook een genieting der Sacramenten/ heylige Meditatie/ leezen van Godts Woordt/ zingen van Pſalmen/ en geeſtelijke diſcourſen tot onderlinge ſtichtinge. 7. Een Chriſtens nooden zijn veel/ zo dat alle de pligten die den tijdt van den Sabbath inneemen/ wel vereyſcht worden; zijn gebreklijkheidt en armoede vereyſcht de pligt des gebedts/ zijn verduyſtert verſtandt/ vereyſcht de Predikdienſt; zijn bedroefde geeſt vereyſcht de vrolijke dienſt van Pſalm-ſingen/ zijn onwetend huysgezin/ en de zwakheidt der memorie/ vereyſcht het Catechiſeeren/ en herhaalen der Predikatien/ &c. en als die dienſten getrouw en geeſtelijk verricht zijn/ vliegt den tijdt voorby/ en daar is geen plaats voor de tegenwerping van vleeſch en bloedt.

24. *Regel*. Zoekt u ſelven wel te beantwoorden, wanneer gy in uw hert die klachte vindt; Nu heb ik moeyte gedaan om des Heeren dag te onderhouden, doch ik heb in alle de oeffeningen de zoetigheidt en kracht niet geſmaakt, noch eenig voordeel daar van genooten! En dit is het antwoordt. 1. Onderzoekt u zelven/ of gy niet te veel van de wereldt/ en zorgvuldigheden deſſelfs met u brengt tot de Sabbaths-betrachtingen; want die verſtikken het goede Math. 13. Vs 22. 2. Al hebt gy de zoetigheidt in de Sabbaths-pligten niet geſmaakt/ zo zijt gy nochtans gehouden/ vlijtig in uw pligt te volharden; 't is veel voor u/ dat gy Hem meugt komen dienen/ en opwachten; 3. Al hebt gy geen gevoelige voorſpoedt gehadt in deze Sabbaths-onderhouding; zo zoudt gy doch geen vrede of profijt hebben te wachten/ zo gy die oeffeningen naliet. 4. Beklaagt uw gebreken/ en de elend van uw ziel/ waar door die middelen der genade u zo onſmakelijk/ koudt/ doodt en genadeloos hebben geweeſt; en zet u dan aan 't verbeteren van uw plichten/ en aan 't beteren over u zelven. 5. Uw

Sab-

Sabbaths-verrichtingen / al hebben zy u niet gevoelig / troostelyk en nuttig geweest / nochtans zynde in oprechtigheidt en in geloove in de Middelaar/en tot de rechte eynden gedaan / zyn zekerlyk goedt en Gode aangenaam geweest / de Heere heeft uw geloof / uw hoop / uw ootmoedt / uw verlangen / uw goede oogmerken gezien; gy zocht den Heere zelfs / en niet de oeffeningen so seer; gy sult hem gewisselyk vinden / houdt maar aan Jesa. 45. v. 19. Math. 7. vs 7, 8. Math. 28. vs 5.

Het Zevende Kapittel.

Bevattende Dartig Verzwaaringen van de zonde van Sabbath-schending, en ontheyliging van 's Heeren Dag.

Om u zelven en andere nevens u af te schrikken van de schending van den Sabbath / zo stelt voor oogen alle de navolgende verzwaaringen van de zonde van Sabbath-schending / en ontheyliging van des Heeren dag.

Voor-eerst, Als gy den Sabbath schendet / zo verbreekt gy een gebodt van de eerste Tafel / welkes summier van Christus zelf gezegt wordt het eerste en grootste gebodt, Nu dit staat bekent / dat het een veel grooter quaad is / 't welk tegen Godt zelfs onmiddelyk begaan wordt / dan 't geen tegen de naaste geschiedt / wanneer een mensch tegen een mensch zondigt, zegt Eli, 1 Sam. 2. v. 25.) zo zullen de Goden hem oordeelen, maar wanneer een mensche tegen den Heere zondigt, wie zal voor Hem bidden? Petrus toonde daar uit / dat de zonde van Ananias zeer groot was / om dat hy niet den menschen, maar Gode geloogen hadt. Hand. 5. vs 3, 5.

Ten tweden; Gy schendt een Gebodt / 't welk met meer woorden / dan eenig ander gebodt van de Tien uitgedrukt wordt; gelyk Godt niets te vergeefs doet / zo zegt Hy ook niets te vergeefs; Hy heeft om een speciale en zeer wichtige reden dit gebodt niet met een eenig woordt of korte sententie willen voorstellen / gelyk eenige andere geboden / maar door meer woorden heeft Hy het willen aandringen; Als gy dan dit gebodt schendt / 't welk Godt met zo veel woorden als omtuynt heeft / en so duydelyk betuigt heeft / dat Hy zeer wil / dat het onderhouden worde / zo toont gy een zeer groote hardtnekkigheidt / wederspannigheidt / en verkeertheidt des gemoedts / en gy vertreedt snoodelyk en booselyk Godts Authoriteyt / die so breedt is uitgedrukt en verklaart / dat 'er geen voorwendsel van onwetenheidt kan voortgebracht worden.

Ten darden, Gy verbreekt een gebodt / tot welkes onderhouding alle orders van menschen / hooge en laage uitdrukkelyk verbonden worden; Hoewel tot de onderhouding van de andere geboden ook alle / geen mensch uitgenoomen / verbonden zyn / so wort doch dat in geen ander gebodt uitdrukkelyk en bepaaldelyk gezeyt; waar uit blykende is / dat Godt niet gewilt heeft / dat iemandt van wat staat / order of sexe hy ook zy / onder eenig voorwendsel / dit gebodt souden schenden / maar dat Hy ernstig gewilt / en geboden heeft / dat alle de hoogste zorge vlyt en inspanning des gemoedts in dit gebodt te gehoorzaamen / souden aanwenden.

Ten vierden, Gy schendt dat gebodt / welkes onderhouding Gode zo heeft ter her-

herte gegaan / dat Hy uitdrukkelijk en bepaaldelijk bevolen heeft / dat de gene die boven andere zijn / alle zorg souden aenwenden / op datse door tussenstelling van haar Authoriteyt / van alle haar onderdaanen heyliglijk onderhouden worde: want het gebodt is voornaamlijk gedirigeet tot de huysvaders / en andere die hooger zijn / en gezach hebben; waar door de Heere te kennen geeft / dat niet alleen die hoogere gehouden zijn / dat gebodt ongeschonden te bewaaren / maar ook alle moeyte te doen / dat het met even-gelijke godsdienstigheidt onderhouden worde / van alle / over welke sy te zeggen hebben; Zo dat hier uit te zien is / hoe hoog Godt de onderhouding van dit gebodt achtet / en by gevolge / hoe zwaaren zonde het zy / dat te schenden.

Ten vijfden, Gy schendt een gebodt / 't welk Godt geensins wil vergeeten hebben / dewijl hier alleen voorgestelt staat / 't woordt gedenkt, waar door Godt heeft bekendt gemaakt / dat Hy wil / dat wy alle onse gedachten en verstandt daar op souden zetten / op dat wy dit gebodt zouden hoog achten: want voor sulke dingen pleegt dat woordt / gedenkt / gestelt te worden (Deut. 5. ℣. 15. Deut. 8. ℣. 3) en op dat wy souden indachtig zijn / dat wy inzonderheidt van dit gebodt sullen moeten rekenschap geven / en dat Hy van alle nauwe rekening over dit gebodt sal eysschen / al achten zy 't kleyn / en vergeeten het / als vaardiger / om het haare te zoeken / dan 't geen tot Godts eere strekt. Derhalven geeft het bewijs van seer groote profaniteyt / en hardnekkigheidt / dit gebodt te schenden / dewijl Godt voor dit gebodt gestelt heeft / gedenkt'er aan, om onze zorg en vlijtigheidt op te wekken / en te vermeerderen / op dat het geensins onder eenig pretext / verbroken worde.

Ten zesden, Gy schendt een gebodt / 't welk wy alle de zes dagen van de week / die wy in onze aartsche bezigheden zijn / gedenken moeten / en tot vordering van welkes onderhouding wy alle onse zorge / in de werken van ons ordinare beroep / bestieren moeten: Want het woordt / gedenkt / geeft te kennen / dat niet alleen onse wereldtsche tussen komende bezigheden ons gemoedt niet moeten aftrekken / dat wy ons niet recht souden bereyden / om desen dag te vieren / en aan desselfs viering te denken: maar ook dat alle onse vlijt daar toe moet strekken in onse aartsche betrachtingen / dat 'er niets overig sy te doen / waar door de heylige onderhouding van dezen dag noodzaaklijk soude kunnen verhindert worden / of wy min bequaam gemaakt worden / om dien te onderhouden; waar uit klaar blijkt / dat het een zware zonde is / dit gebodt te verbreken.

Ten zevenden, Gy schendt dat gebodt / welkes onderhouding de natuurlijke Conscientie zelfs getuigt / dat in alle billijkheidt vereyscht worr: want de Heere dringt de onderhouding desselfs uit dese zeer blijkelijke billijkheidt / zes dagen zult gy arbeyden, en al uw werk doen, &c. En so toont Hy / dat Hy hier niet oeffent zijn recht van heerschappy / maar veel eer de toegeving van een zeer goedertieren Vader. Hy is onse Godt / en absolute Heer van alle tijdt / seer absolute macht hebbende / om over ons en onse tijdt te disponeeren / na dat Hy wil: dewijl Godt dan eenen dag weekelijks zich wil toegeweyt hebben / so zondigt hy noodzaaklijk tegen alle recht en reden / al wie Godt van so kleine zaak berooft / en zelfs niet eene dag in de week Gode wil toewyen / al heeft Hy ons zes heele dagen verleent / om onse werken te verrichten.

Ten achtsten, Als gy dit gebodt verbreekt / so wordt gy schuldig aan de snoodtste en profaanste dievery / naamlijk kerk-roof; want dit is de hoogste kerk-roof / Gode te ontneemen die tijt / dien Hy zich heeft wäsen uit-behouden; Zal een mensche Godt berooven? (zegt Godt Mal. 3. ℣s 8, 9.)

maar

maar gy berooft My, en gy zegt, waar-in berooven wy u? In de tienden, en het offer, met een vloek zijt gy vervloekt, om dat gy My berooft, zelfs het gantsche volk. Gelijk de Jooden Godt beroofden in de Tienden / die Hy zich wilde geoffert hebben / en daarom met een vloek vervloekt waren; alsoo berooven wy Hem in den dag / dien Jehova zich wil geheyligt hebben / en so kunnen wy den vloek niet ontgaen, als wy dit gebodt schenden.

Ten negenden, Als gy dit gebodt schendt / betoont gy de grootste ondankbaarheidt: want dit gebodt verachtende / weigert gy Godt dien dank te vergelden / van maar eenen dag Hem toe te weyen / die ons heele zes dagen uit zijn toegeving en goetheidt verleent heeft / om ons werk te verrichten / 't welk nochtans met zijn eere niet is gelijk te stellen / veel min daar boven; 't is zeker / Godt had kunnen / zo Hy gewilt hadt / zich meer dagen ja zes heele dagen behouden / en ons weiniger dagen / ja maar een geven; zo is het dan de hoogste en schrikkelijke ondankbaarheidt / zelfs niet dien eenen dag van zeven Gode te willen geven; dit is geen behoorlijke dankbaarheidt voor Godts weldaaden; het verzwaarde Adams zonde / dat hy niet eenen boom wilde onaangeraakt laaten; Joseph redenkavelde recht wel / zeggende Gen. 39. ℣. 9. Hy heeft voor my niets onthouden dan u, daar-in gy zijn huysvrouw zijt; hoe zoud ik dan een zo groot quaadt doen, en zondigen tegen Godt? zo meugen en moeten wy ook redenkavelen tegen het misbruyken van desen eenen dag.

Ten tienden. Als gy dit gebodt schendt / zo zijt gy tegen u zelven / gy veracht uw zaligheidt / gy stopt op de goetheidt Godts ontrent u / en gy acht zijn weldadigheidt kleyn / toonende u zelven geheel onwaardig / om met Godts volk te leven / dewijl gy niet tracht des Heeren dag te heyligen / om uw Godt te verheerlijken / en om uw eygene zaligheidt te verzorgen.

Ten elfden. Gy versmaedt het heerlijke exempel van Godt zelfs / 't welk u tot navolging is voorgestelt / dewijl gy na zes dagen den zevenden Gode niet toeweyt; gy veracht Godts genadig geleydt / die zijn exempel verwerpt; gy toont u selven een Paart gelijk / en een Ezel zonder verstandt / die met toom en gebidt moet gebreydelt worden / die gy niet wilt geleert en geleydt worden door Godts exempel / als door Godts oog / Psal. 32. ℣. 8, 9. daar gy een navolger Godts en Christi moet zijn. Ephes. 5. ℣. 1. 1 Cor. 11. ℣. 1.

Ten twaalfden, Dit gebodt schendende / acht gy kleyn een groote omstaande wolke der getuigen; daar den Apostel wil / dat gy zult een navolger zijn der gener, die door geloof en lijdzaamheidt de belofte beërft hebben, Heb. 6. v. 12. want voor en onder de Wet hebben alle de vroomen den zevenden dag gerust / en onder 't Euangelium hebben de Christenen des Heeren dag heylig onderhouden / al wierpen sy zich door dese gehoorsaamheidt in de grootste perikelen. Zo moet het dan een seer groote zonde zijn / te verbreeken dit gebodt / 't welk de eerste Christenen so hoog geschat hebben / datse liever haar leven aan een apparente doodt hebben willen overgeven / dan niet opentlijk te getuigen / en te verklaaren / datse des Heeren dag gehouden hadden; maar gy verklaart / dat gy daarom de minste vervolging niet zoudt willen uitstaan / en dat die Christenen niet wel by haar verstandt waren / die zich daarom in gevaar byzonder van de doodt stelden.

Ten dartienden, Zelfs de Heidenen sullen u door haar praktijk veroordeelen over 't schenden van dit gebodt: want sy hebben niet alleen dagen aan haar Goden / of liever Afgoden toegewyt / maar die ook solemneel en met de hoogste zorge onderhouden / en zy geloofden / dat die gewyde dagen waren geschon-

schonden / en verontreynigt / indienmen eenig ordinaar werk daarop dede; zo zullen dan de Heydenen zelfs in 't gerichte opstaan; die de ware Godt niet gekent hebben / en sy sullen de Christenen / die den Sabbath schenden / veroordeelen; Is het niet een schande voor Christenen / overwonnen te worden van Heydenen?

Ten veertienden, Gy zondigt tegen de Wet der natuure / als gy dit gebodt verbreekt / want dezelve dringt de onderhouding van den Sabbath aan; en 't natuurlijke licht veroordeelt de schending van dit gebodt: want de rechte reden zegt / dat een deel van de tijdt Gode moet gewyt worden / en dat die heele tijdt / welke Godt zelfs aengeweezen en bepaalt heeft / voor Godt en godlijke oeffeningen moet gegeven / en afgezondert worden / en niet voor vleeschlijke ledigheidt / of voor de werken van ons ordinaar beroep zijn.

Ten vijftienden, Schendende dit gebodt / handelt gy vyandig tegen u selven en tegen uw ziele: want Godt heeft desen dag gezegent / en dien geheyligt / en verordineert / om een middel te zijn / om onse Zaligheidt en geestelijk goedt te vorderen / in gemeinschap met Godt te oeffenen; dese goetheidt Godts verachten sy / en haar heyligheidt en geluk hier op aarden / bestaande in nauwe gemeinschap / met Godt te oeffenen / achten sy klein / zo wie dit gebodt verwerpen / en Godts Sabbath ontheyligen.

Ten zestienden, Gy schendt een gebodt / 't welk als het kort begrip is van de heele eerste Tafel van de Wet; want in de heylige onderhouding van dese dag / worden de andere geboden gehoorsaamt; dewyl de heyliging van dese dag bevat de solemneele erkentenis van de ware Godt / die in het eerste gebodt bevolen wordt / en de oeffening van den dienst / van Godt ingestelt / zo de private / als de publijke / dewelke in 't twede gebodt opgelegt wordt / en voorts het rechte en heylige gebruyk van Godts Naam / welke in het darde gebodt vereyscht wordt; en boven dit alles bevat het de solemneele toewyding van de plechtelijke tijdt aan Godt; die dan dit gebodt verwerpt / en desen Sabbath Godts niet onderhoudt / die verwerpt voor zo verre te gelijk alle andere geboden van de eerste tafel; daarom verquijnt ras alle godsdienst / als den Sabbath wech-genoomen is.

Ten zeventienden, Als gy desen dag verwerpt / en weigert te heyligen / zo kant gy u regel recht tegen den Heere; want door zijn Geest heeft Hy den 92sten Psalm ingegeven / en voorgestelt / om op een Sabbathdag gezongen te worden / en zo heeft Hy klaar getoont / dat Hy op dien dag plechtelijk van de menschen wil gepreesen worden / en dat de menschen in die oeffeningen haar vermaaken zouden; ook zegt Hy daar / dat het goet is / datmen den Heere loove / en den Naam des Allerhoogsten Psalm-zinge / en zijn goedertierenheidt en getrouwigheidt vertelle / bysonder op den Sabbathdag / maar gy zegt dan door uw praktijk het tegendeel / 't welk schriklijk is.

Ten achtienden, Gy verklaart / en getuigt publijklijk / als gy tegen de heylige onderhouding van dese dag zijt / dat het u geensins ter herten gaat / met Godt gemeinschap te oeffenen / en dat gy geen begeerte hebt / om een eeuwige Sabbath in den Hemel te verkrijgen: want dit is de dag van de plechtelijkste gemeinschap met Godt / en te dien eynde is zy ingestelt en afgezondert van Godt / op dat deze gemeinschap publijklijk verklaart worde / en alle vroomen mochten een byzondere gelegentheidt hebben / om solemneel tot Godt te komen / en innige gemeinschap met Godt te houden; ook is Godts Sabbath en het heylige Sabbath-werk als een voorspel van dien hemelschen en eeuwigen Sabbath wel-

welken alle geloovigen verwachten / en eyndelijk wanneer al het werk van dese eeuw verricht is / sullen deelachtig zijn; als gy dan den Sabbath veracht / zo vertoont gy voor so verre / dat gy die hemelsche dingen niet yverig zoekt / en behertigt / en dat gy u geensins draagt als een Burger des Hemels.

Ten negentienden. Als gy desen Sabbath en 's Heeren dag veracht / zo acht gy ook te gelijk kleyn Godts goetheidt / barmhertigheidt en liefde: want die hoogste en mildtdaadigste weldoender heeft uit enkele genade en goetwilligheit ons eenen dag van zeven verleent / om onse Ziel daar op te verquikken; vryelijk en niet verbonden heeft Hy ons dat verleent; want Hy had ons zonder eenige verpoosing / alle onse dagen mogen laaten bezig zijn ontrent het aardtsche en vergankelijke / en zo in 't zweet van ons aangezicht ons broodt laaten winnen; want Godt heeft niet van noode onze dienst / of die solemneelder eere / die Hem op de Sabbath-dagen gegeven wordt; maar 't is ons Privilegie / en Godts hoogste weldaat; Het is dan een bewijs van uw groote dwaasheidt en onzinnigheidt / uw grootste Privilegie voor een ondraaglijke last te houden / en Godts mildtdaadigheidt zo te verachten / en smaadelijk te verwerpen.

Ten twintigsten. Gy geeft opentlijk te kennen / als gy desen dag schendet / dat gy Godt niet wilt gelooven / en dat gy op Godts beloften niet veyliglijk kunt berusten / en dat het beter is / den dienst des Heeren ter zijde stellende / na vuyle winst te jaagen / dan te staan na godzaligheidt / die de belofte heeft van dese eeuw: want als Godt desen dag gezegent heeft / so heeft Hy onder andere zijn zegen beloost / aan die de selve recht onderhouden / en belooft / dat Hy al de schade overvloedig sal vergoeden / die men soude meinen / dat uit de godsdienstige rust / die te dezen dage is te onderhouden / zal spruyten / en dat Hy voorts haaren arbeyt in de zes overige dagen van de week zo zal zegenen / dat de heylige onderhouding van dese dag haar gantsch geen nadeel zal zijn; gelijk wanneer de Jooden volgens 't gebodt elk zevende jaar mosten rusten / waar in zy niet mosten zaajen noch inzamelen / bezorgde de Heere overvloedelijk / dat haar niet mocht ontbreeken / 't geen sy dat jaar zouden eeten / en dat sy geen schade of ongemak uit dat rusten op dat zevende jaar mochten lijden / beloovende dat Hy zijn zegen in het zesde jaar zo zoude gebieden / dat de aarde voor dry jaren zijn inkomste zoude voortbrengen / Levit. 25. v. 20, 21, 22. Zo meugen ook de gene / die uit Consciente van 't godlijk gebodt den heelen zevenden dag van haar daaglijks werk rusten / hoopen / dat Godt zijn zegen over haaren daaglijkschen arbeydt zo sal gebieden / dat haar geen schade sal komen uit de heylige ruste van die dag; 't welk ook de vroomen door ervarentheidt menigmaal hebben bevestigt bevonden.

Ten eenëntwintigsten, Als gy dezen dag onthepligt / zo verwerpt gy het teken des onderscheyts / en der publijke Christelyke belijdenis; want door dese solemneele onderhouding van 's Heeren dag betuigen wy opentlijk / dat wy Godts volk / en Christenen zijn; maar de Turken en Jooden houden een andere dag / deze den Saterdag / die den Vrydag / en dat op haar wijze / (dat is / superstitieus en profaan; zo zullen u dan dese vyanden van Christi Naam in 't laatste oordeel veroordeelen.

Ten tweëntwintigsten, Gy maakt door 't schenden van dit gebodt bekent / dat gy geen teere Conscientie hebt / die in alle Christenen vereyscht wordt / n dat gy niet genegen zijt tot de godzaligheidt / maar in zorgeloosheidt verzonken legt / dewijl Godts Authoriteyt zo menigmaal herhaalt en ingedrukt / zo versmaadt en in kleine waarde by u is. Exod. 20. v. 19. Exod. 31. v. 14, 15. Exod. 35. v. 2.

Exod. 16. v. 23. Deut. 5. v. 14. Levit. 23. v. 3. en dewijl de oeffeningen der godzaligheidt / waar mede dese dag geheyligt wordt / u zo weinig ter herte gaan; en gy geen gemeinschap met Godt begeert / van't geestelijke walgt / en't hert in dese aardtsche dingen als geheel verdronken legt: want daarom verlustigt gy u niet in desen dag / die den heyligen Sabbath den Heere is / en tot Godts eere toegewept / en zo voor heylig moet gehouden / en in godtsdienstige en geestelijke oeffeningen geheel moet doorgebracht worden.

Ten drieëntwintigsten. Door den Sabbath te schenden stelt gy u in gevaar van seer te vervallen / en tot veele zonden gebracht te worden: want dat heeft de ervarentheidt geleert / dat veele door te verwerpen de heylige onderhouding van desen dag / en door't quade exempel van andere te volgen / gekomen zyn tot slappe betrachting / ja tot geheel verzuym van andere godsdienstige plichten en oeffeningen / en eyndelijk tot sulken verharding des herten / datse tot groote misdaaden / van welke sy eerst een schrik hadden / zonder eenige knaaging der Conscientie zijn overgevallen / en zo steedts van quaat tot erger zijn gekomen; en so hebben veele / tot berouw van haar voorige leven komende / beleden / dat den oorsprong van haar snoode verval is geweest de ontheyliging van des Heeren dag; zo dat gy uit dit quaat / als een fonteyn van veele andere zwaare zonden / wel mocht vervallen tot een geheele kleynachting en verwerping van alle godsdienstigheidt / en geestelijke gemeinschap met Godt.

Ten vierentwintigsten. Als gy den Sabbath schendt / en u daar-in toegeeft / zo geeft gy bewijs / van dat gy des Heeren opperheerschappy en dienst veracht: want dese zonde bevat een verachting van Gods opperste heerschappye / en een opentlijke versmaading van Godts solemneele dienst / en een verloochening van uwe onderwerping aan Godt / en afhanging van Hem: gelijk wy door de solemneele onderhouding van dese dag / Godts absolute souvereynheydt en heerschappy over ons en onse tijdt / en onse afhanging van Hem in alles erkennen / en Hem daarom publijk dienen / en door den solemneeleu dienst dat opentlijk betuigen; zo in tegendeel / als wy dit gebodt verbreeken / loochenen wy Godts oppermacht / en onze afhanging van Hem; om dat wy Godts solemneele en publijke dienst verzuymen en versmaden / als niet willende Hem publijk dienen en aanbidden op dien dag / die speciaalijk tot dat eynd is ingestelt / op dat Godt zo solemneel aangebeden worde.

Ten vijfentwintigsten. Als gy den Sabbath stoutelijk ischendt / doet gy een quaat / 't welk u t'eenigen dage veel bangigheden in uw Conscientie sal kunnen veroorzaaken: want zo leert de ondervinding / dat veele in haar leven en in haar doodt / niet alleen in een ordinare / maar in een geweldige doodt / betuigt hebben / datse seer zwaare beschuldingen / knaagingen en ondraaglijke tormenten over die zonde gevoelt hebben; gelukkig / dien de exempelen van andere voorzichtig maaken / en die zich recht aan een ander spiegelt.

Ten zesentwintigsten. Als gy dit gebodt moetwillig verbreekt / zo geeft gy bewijs van de verachting van Godts werken / zo der Schepping als der Verlossing: want op desen dag moeten Godts weldaden en werken overdacht / en zijn goedertierentheidt verkondigt worden / Psal. 92. byzonderlijk moetmen op des Heeren dag dat heerlijke werk der Verlossing zich te binnen brengen / waar door Christus de zijne van de Wet / vau den Vloek / van de Doodt / en van de Hel verlost heeft; en over dat werk moet men Godts lof verkondigen. Maar dien dag niet onderhoudende / getuigt gy opentlijk / dat gy dese wonderlijke wer-

ken

ken Godts / en onnaspeurlijke schatten van zijn goetheidt en barmhertigheidt kleyn acht / en de Verlossing door Christus verworven laag stelt. Die den Sabbath in 't O. Test. onderhielt / beleedt daar door stilzwijgende / dat Godt was den Schepper van Hemel en Aarde: maar die den Sabbath verachtede / scheen te loochenen / dat de Godt de Schepper des Wereldts was; zo mede die in 't N. Test. des Heeren dach niet onderhout / schijnt te loochenen / dat Christus is de Verlosser / of dat Hy 't werk der Verlossing volbracht heeft / immers / toont hy dat hy dit alles kleyn acht.

Ten zevenentwintigsten. Als gy desen dag weigert te onderhouden / schijnt gy Christi Opstanding te loochenen / offe zo hoog niet te achten / dat gy daarom soudt willen vrolijk zijn / en dessels geheugenis met vreugde vieren / en zo schijnt gy te verwerpen in der daadt het heele Euangelium / en de hoop van uw Opstanding / en alle de weldaden uit Christi Opstanding spruytende / 1 Cor. 15. v. 14. 20. want desen dag heeft Christus door zijn Opstanding ons ingewyt / en gewilt / wy zouden dien heyligen tot gedachtenis van sijn Opstanding / op dat wy zo dankbaarlijk zouden gedenken aan de overwinning / die de Middelaar op dien dag van alle zijn vyanden heeft wech-gedragen / en wy met vreugde souden opspringen wegens die heerlijke Opstanding / Psal. 118. v. 24. want toen waren de arbeydzaame en moejelijke werken der Verlossing geëyndigt / Joh. 19. v. 30. en Hy is een Heer van alles geworden / Math. 28. v. 18. 1 Cor. 15. v. 54, 55. Rom. cap. 14. v. 9. Philipp. 2. v. 9. Al wie weet / wat Christus door zijn Opstanding heeft te wege gebracht / en gelooft / dat Hy die goede vruchten zal genieten / kan niet nalaaten / desen dach met geestelijke vreugde door te brengen / en zijn Godt en Verlosser met de hoogste lof op dien dach te verhoogen.

Ten achtentwintigsten. Als gy des Heeren dach niet wilt heylig onderhouden / zo veracht gy Godts / en Christi / en der Apostelen Authoriteyt / en gy draagt u slimmer / dan de superstitieuse onderhouders der menschelijke heylige dagen: want Godt heeft in zijn Moreele en eeuwig-duurende Wet de heylige onderhouding van eenen dach weekelijks geboden / en Christus heeft den zevenden in den eersten dach verandert / en desen eersten dach heeft Hy met zijn Apostelen / welker praktijk en exempel ons tot een regel dient / heyliglijk onderhouden; Nu de praktijk der superstitieusen is / dagen van menschen ingestelt zeer zorgvuldig te onderhouden; zoude dit ons niet moeten beweegen / om dien dag / van Godt ingestelt / heylig te onderhouden? zullen sy de menschelijke instellingen in hooger waarde houden / dan wy de godlijke? Dien smaat haalt gy op u selven; en 't verzwaart uw zonde in desen.

Ten negenentwintigsten. Als gy den Sabbath stoutelijk schendet / zo onderwerpt gy u zelven aan Godts gedreigde plaagen / en menigerley oordeelen / lichaamlijke en geestelijke: want so dreigt de Heere / Indien gy na my niet en zult hooren, om den Sabbath te heyligen, zo zal ik een vyer aansteeken in de Poorten van Jeruzalem, dat de Palleysen zal verteeren, en niet worden uitgebluscht. Jer. 17. v. 27. en zo verklaart de Heere op verscheyde plaatsen / dat Hy zijn grimmigheidt over zijn volk heeft uitgegooten / om datse zijn Sabbathen hebben verontheyligt / Ezech. 10. v. 21, 24. Ezech. 22. v. 8, 15, 16, 31. Ook heeft de Heere gewilt dat de moetwillige schenders van den Sabbath door de Politijke Overheidt onder de Jooden met de doodt zouden gestraft worden / Exod. 31. v. 14, 15, 16. en een hout-leezer op den Sabbathdag in de Woestijne / heeft Hy geboden / gedoodt en met steenen gesteenigt te worden. Num. 15. v. 32, 36. en so heeft Godt ook de schen-

schenders van des Heeren dag menigmaal met zware oordeelen en straffen des doodts / middelijk of onmiddelijk / gestraft / waar van de Theologanten eenige Registers hebben opgetekent; en die straffen Godts zijn niet stom / maar spreeken klaar / ja roepen luydt: daarom is 't / dat veele zodanige van Godt in de Schrift zijn gestelt / op dat de nakomelingen / gewaarschouwt door 't gevaar van andere / zich van zulke misdaaden wachten / die Godt getergt hebben / om zulke zware straffen op te leggen / gelijk den Apostel getuigt / 1 Cor. 10. v. 6, 7, 8, 9, 10, 11. wanneer Godt door zijn Voorzienigheidt / en opgelegde plaagen getuigt / dat zulk een bedrijf of nalaating Hem mishaagt / zo staat het alle andere / die dat bekent wordt / toe / die zo gebrandtmerkte quaaden in het toekomende te vermijden / en vlijtig toe te zien / dat zy 'er niet in vallen; het verdriet komt uit het stof niet voort, Job. 5. v. 6. en daar is geen quaadt in de Stadt dat de Heeru niet en doet, *Amos*. 3. *v*. 6. Godt is een rechtvaerdig Regeerder en Richter van de wereldt; wanneer Hy dan zijn handt opheft / en merkelijke plagen toezendt / zo moeten wy omzien / en onderzoeken / om wat oorzaak Hy zo straft; en als men uit de omstandigheden weet / of weeten kan / dat die quaaden om zulken zonde zijn opgelegt / zo is 't blijkelijk dat Godt ons zo doende van onze pligt waarschouwt / en byzonderlijk van die zonde afschrikt: En niet alleen dreigt Godt de Heere de schenders van dit gebodt met lichaamlijke en tijdelijke maar ook met geestelijke oordeelen/gelijk te zien is Ezech. 20. v. 24, 25. alwaar de Heere de Sabbath-schenders overgaf / om menschelijke versiersels in plaats van zijn Wetten te omhelzen / Wetten en besluyten die niet goedt en waren / en door de welke men niet en zal leven / gevende haar so over in een verkeerde zin / behalven dat ook de eeuwige doodt tegen die zonde / gelijk tegen alle andere / gedreigt is.

Ten dartigsten. Als gy desen dag weigert te onderhouden / niet willende dien maaken tot uw verlusting / noch met der daadt verklaaren / dat desen dag heylig is / van alle de andere afgezondert / en tot heylige gebruyken van Godt toegewydt; zo berooft gy u van alle die goederen / welke belooft zijn aan de gene / die dezen dag heylig onderhouden / Jer. 17. v. 21, 22, 24, 25, 26. Jesa. 56. v. 57. Jesa. 58. v. 13, 14. en gy stelt uw vleeschlijke vermaaklijkheden boven de geestelijke en godlijke / het tydlijke en vergankelijke boven het eeuwige, / het aardtsche boven het hemelsche.

Het Achtste Kapittel.

Bevattende Twintig Beweegredenen, om den 's Heeren dag, als de Christelijke Sabbath, conscientieuselijk te vieren, en te onderhouden.

1. Beweegreden. Door de publijke en solemneele onderhouding van desen dag/ wort den publijken en privaten solemneelen godsdienst in Praktijk gestelt / en geduurig geoeffent; en zo wordt de Atheistery en opentlijke profaniteyt verdreven: want als den Sabbath Godts wort vernietigt / of niet heylig onderhouden / zo zal eyndelijk alle solemneele godsdienst vergaan / en alle godzaligheidt verbannen worden / 't welk de droeve ervarentheidt genoeg toont in de gene / by welke alle Conscientie van een Sabbath vergaat.

2. Be-

2. Beweegreden. Door de publijke onderhouding en heyliging van desen dag / wordt Godts lof publijk geroemt / en Godt wordt publijk van alle erkent / en voor de Hoogste Godt gehouden / en als onse Godt geprezeesen; zijn weldaaden worden opgehaalt en vermelt / / die ons gegeven zijn in de Schepping / en in de Verlossing; en zo strekt de heylige onderhouding zeer om Godt te verheerlijken; waarom alleen de heylige viering van dese dag ons zeer aangenaam moet zijn.

3. Beweegreden. Door desen dach solemneel te houden / erkennen en getuigen wy publijkelijk / dat Godt is de eenige Opper-Heer van onse tijdt / en wy betaalen Hem daar door als de rente van onse tijdt / dankbaarlijk erkennende / dat wy zijne schuldenaars zijn; en dat strekt ook tot Godts eer.

4. Beweegreden. Door de heylige en vlijtige onderhouding van desen dach / krijgen wy zeer goede gelegentheidt / om plechtelijke en innige gemeinschap met Godt te onderhouden; want als wy van alle onze andere werken en bezigheden afgezondert zijn / en wy ons geheel schikken / om Godt plechtelijk so in 't openbaar als in het byzonder te dienen / zo komen wy tot Godt / en naderen door Christus / en zo leven wy een hemelsch leven / en krijgen den voorsmaak van de zoetigheidt en 't vermaak van dien hemelschen en eeuwigen Sabbath / die in den hemel geviert sal worden / en wy worden geleydt tot aan de Voorsteden van den Hemel; Dit hebben sy menigmaal ondervonden / die desen dag heylig hebben trachten te vieren / dan draagen sy zich op een bysondere wijze als Burgers van den Hemel / Phil. 3. v. 20.

5. Beweegreden. De onderhouding van desen dag strekt zeer tot voortzetting van de uitwendige godsdienst: want allerley orders en staaten van menschen worden dan aangedreven / om mede te doen in de solemneele dienst en lof Godts / die anders die oeffening t'eenemaal verzuymen zouden / inzonderheidt de Dienstboden / en wereltsche menschen / die weinig smaak hebben in 't geestelijke / en op 't wereltsche geheel gezet zijn; zo dat de heylige onderhouding van des Heeren dag / de vervallende godzaligheidt en Religie ondersteunt.

6. Beweegreden. De heylige gedachtenis van dese dag / maakt ons indachtig ons hoogste en voornaame eynd / en toont klaar en onderscheydentlijk / waar-in onse eeuwige zaligheidt en geluk bestaat / naamlijk in de verheerlijking / en gedunrige en volmaakte genietinge Godts: want op dien dag prijzen en veeheerlijken wy Godt met vreugde en wakkere vrolijkheidt / 'e welk 't hoogste is van onse werkzaame gelukzaligheidt / en op den selven genieten wy ten deele en onvolkomentlijk Godts zaligmakendt gezelschap / welk om so te spreeken / is het hooft en 't hoogste van onse lijdende gelukzaligheidt / zo lange wy hier leven.

7. Beweegreden. De heylige onderhouding van dezen dag toont ons ook / hoe wy alle onse daagh[l]ijksche werken tot Godt en tot zijn verheerlijking zullen bestieren: want de heylige betrachting van dese dag zegt / dat wy alle onse werken in de tijdt van zes dagen zo moeten verrichten / datse ons in 't minste niet tot hindering mogen zijn / maar veel eer tot eenig behulp / om op des Heeren dag Godts lof te roemen.

8. Beweegreden. De onderhouding van desen dag bevat een afhouding en verquikking van ons daaglijksche moejelijke werk / 't welk onse geesten uitput / en ons zeer vermoeyt; want het is een dag tot ruste verordineert / en daarom Sabbathdag genoemt; Zo moet ons dan deze dag aangenaam en genoeghelijk weezen van weegen de verpoosing en verquikking / die ons dan verleent wordt.

9. Beweegreden. De viering van desen dag leert ons / dat wy in onse werken en zorgen ontrent het wereltsche te vergeefs vergenoeging en gelukzaligheidt verwachten / dewijl wy daarin geen rust hebben / als de welke geheel is in de gemeinschap met Godt; Na de werken volgt de rust van werken / en rust in Godt als ons hoogste goet; indien 'er geen Sabbath was / wy zouden in de werken alle gelukzaligheidt verwachten / en geen rust zoud 'er overig zijn in de gemeinschap met Godt / en in het Sabbath-werk.

10. Beweegreden. Indien den Sabbath en de godsdienstige onderhouding desselfs wech was / so zoude over al een grove onkennis van Godt / en van de verborgentheden des Euangeliums gevonden worden: want op den Sabbath / als de menschen van haar werken moeten rusten / wort de beste gelegentheidt gegeven / om alle te onderwijsen; op desen dag kunnen de Leeraars 't volk bequaamst leeren / en de Vaders der huysgezinnen haar huysgenooten stichten; indien eens den Sabbath wech was / of de nauwe onderhouding desselfs verworpen / zo dat elk op dien dag / zo wel als op d'andere dagen van de week mocht werken / of speelen / veele zouden zonder onderwijs vergaan / dewijl zy op haar werk en plaizier gezet / dat alles / 't welk tot de eeuwige zaligheidt dient / kleyn achten.

11. Beweegreden. Door den Sabbath en de heylige ouderhouding desselfs wort ten deele geneesen de vleeschlijkheidt en walging / die de menschen van nature hebben van godlijke zaaken / en van 't geen tot haar eeuwige Zaligheidt dient; want zy worden van die bezigheden / waar in sy te diep ingesonken zijn / afgetrokken / en sy hebben de beste gelegentheidt / om het bovennatuurlyke op des Heeren dag te zoeken.

12. Beweegreden. Door de heylige onderhouding van dezen dag zal de waare godzaligeidt bloejen / gelijk de ervarentheidt geleert heeft / dat Koninkrijken / Provincien / en Steden / in godzaligheidt hebben uitgesteeken / in welke de dag des Heeren zeer nauw geviert wiert; en met ziet ook ras het onderscheydt tusschen de gene / die des Heeren dag met daaglijks werk / en plaizieren doorbrengen / en andere / die den zelven geheel in godsdienstige oeffeningen besteden.

13. Beweegreden. Door de heylige onderhouding van desen dag zullen wy van die quaaden bevrijt worden / welke de ontheyliging desselfs toebrengt / als twisten / gekrijven / overdaat / onkuysheidt / dronkenschap / gevecht / brasseryen Ec. want alwaar deze dag Gode niet geheyligt / maar tot vleeschlijke verlustingen toegeweyt wort / daar plegen alle die quaaden in zwang te gaan / gelijk de ervarentheidt leert.

14. Beweegreden. Door de heyliging van dese dag zullen de huysvaders de bequaemste gelegentheidt krijgen / om haar huysgenooten / kinderen en Dienstboden in de ware kennisse Godts te onderwijzen; andere / die de heele week geheel in 't wereltsche bezig zijn / datse niet zonder groot ongemak eenige langer tijdt in Godsdienstige oeffeningen kunnen besteden / noch heilige boeken / die tot vordering van Godzailgheidt en kennisse Godts dienstig zijn / lezen / zal ook een seer bequaame gelegentheidt gegeven worden / om met andere van het geestelijke te spreeken / de Schrifture en andere goede boeken te lezen / de Predikatien te hooren / de Catechisatien by te woonen / Ec. door welke oeffeningen de ware en Zaligmakende kennis van Godt en Godlijken zaaken gevordert en vermeerdert wordt. Nu elk weet / wat een onwetenheidt overal gevonden wort ontrent die nodige dingen.

15. Beweegreden. Die dezen dag ernstigh heyligt / zal overvloedige stoffe hebben / van geestelijke vreugde en vermaak in Godt: want Godt belooft zulks aan de geene / die de Sabbath heyliglijk onderhouden / en eeren / zeggende / dan zu't gy u verlustigen in den Heere, Jesa. 58. v. 14. Alle die weeten / wat het is / in Godt zich te vermaken / zijn niet onwetende van de kracht van deze beweegreden en belofte: want Godt belooft geestelijke vreugde / en gevoelen van zijn Godelijke gunst / niet allen vrede met Godt / maar ook vermaak en opspringing in 't gevoelen van die liefde en goetwilligheidt: den Sabbath recht geheyligt / wordt een dach van verlusting / een Feest / een dach den Heere / en in den Heere; 't Is onbedenkelijk zoet / Christi gemeinschap en Godts gemeinschap in Christo te genieten in zijn instellingen; dat is zuyver en onvermengt vermaak / geestelijk / overvloeyende / en de ziel vervullende / Psal. 94. v. 19. Daarom verlangen de vroomen zeer na desen dag / en troosten zich met te denken / dat den Sabbath nadert / wegens den Oegst van geestelijke vreugde / die zy daarop verwachten / om alle droeffenis / die in de gansche zes werkdageu van elders komt / te stillen en te verdrijven.

16. Beweegreden. Des Heeren dach is de geestelijke marktdag / den koopdag der zielen; op dezen dach worden goederen verkregen / die de andere goederen / na welke de wereltsche menschen gemeinlijk snakken / verre te boven gaan; hier doet een vroome ziel koophandel / ende verkrijgt zich zeer kostelijke peerlen; hy krijgt rijkdommen / die noit verlooren zullen worden / en doet de grootste winst / naamlijk die op de ziel / niet op de Beurs ziet / en derhalven alle de rijkdommen van dese wereldt verre overtreft: want de Vroomen bevindrn dit de waarheit te zijn / 't welk de Heere zegt / Jes. 56. v. 7. Ik zal haar brengen op mijnen heyligen berg, en ik zalze verheugen in mijn Bede-huys, en haar slachtoffers zullen aangenaam weezen op mijnen Altaar.

17. Beweegreden. Godt eert haar ook ten hoogsten / die dezen dag heylig onderhouden / volgens 't geen staat Jesa. 56. v. 5. Ik zal haar ook in mijn Huys en binnen mijn muuren een plaats en een naam geven, beter dan der Zoonen en dan der Dochteren, een eeuwigen Naam zal ik een ieder van hen geven, die niet uitgeroeyt en zal worden. Met welke woorden de Heere de hoogste waerdigheidt te kennen geeft / die hy op de onderhouders des Sabbaths zal leggen. Godt heeft dezen dag geeert / zonderende dien af tot eere van zijn Naam / en Hy eyscht van ons / dat wy dien eeren / Jes. 58. v. 13. en Hy belooft hier de hoogste eere te zullen brengen op de gene / die desen dag eeren / en zo belooft Hy haar met veel winst te vergelden.

18. Beweegreden. Geestelijke goederen worden 'er belooft aan de geene / die dezen dag heyligen / Jesa. 58. v. 14. Dan zult gy u verlusten in den Heere, en Jesa. cap. 56. v. 7. Ik zal haar brengen op mijnen heyligen Berg, ende zalze verheugen in mijn bede-huys, haar brandt-offers en slacht-offers zullen aangenaam weezen op mijnen Altaar: Niet alleen belooft Hy heyligheidt te werken in de gene / die den Sabbath heyligen / maar ook geestelijke vreugden / 't begin van de rechte gelukzaligheidt.

19. Beweegreden. De Heere belooft / dat Hy de gene / die den Sabbath heylig onderhouden / op de hoogten zal voeren, dat is / verhoogen / en haar vrede en de hoogste gerustheidt geven. Jesa. 58. v. 14. vergeleken met Jesa. 32. v. 18. Jes. cap. 33. v. 16. Psal. 18. v. 34. Derhalven gelijk alle godzaligheidt / zo byzonderlijke de godzalige onderhouding van den Sabbath / heeft de beloften van het toe-

toekomende leven; Die Gode geern geeft/ dat Godes is/ zal ondervinden/ dat Hy geen schade daar door geleden heeft/ maar in tegendeel/ dat zijn daaglijksche werken overvloedig zullen gezegent worden: want den zegen des Heeren maakt rijk, en Hy voegt 'er geen smerte by, Spreuk. 10. v. 22. Ik zal u spijzigen, zegt de Heere/ met de erve uwes Vaders Jakobs, Jes. 58. v. 14. en zo belooft Hy overvloedt van uiterlijke dingen aan de gene/ die niet tegenstaande de dringende wereltsche noodzaaklijkheden/ wegens Godts gebodt/ alle bezorging van het tijdlijke op den Sabbathdag ter zijde stellen/ en zich geheel aan godsdienstige oeffeningen overgeven.

20. Beweegreden. Niet alleen belooft Godt het goede aan private Persoonen/ die desen dag onderhouden/ maar ook aan Staat en Kerk: want zo staet 'er Jer. cap. 17. v. 25, 26. Zo zullen door de Poorten dezer Stadt ingaan, Koningen en Vorsten, zittende op den throon Davids, rijdende op wagenen en op paarden, zy en haar Vorsten, de mannen van Juda, en de inwooonders van Jeruzalem, en deze Stadt zal bewoont worden in eeuwigheidt; en zy zullen komen uit de Steden van Juda, en uit de plaatsen rontom Jeruzalem, en uit den Lande Benjamins, en uit de Leegte, en van 't Gebergte, en van 't Zuyden, aanbrengende brandt-offer en slacht-offer, en spijs-offer en wierook, en aanbrengende lof-offer ten huyze des Heeren. Hier belooft de Heere een duuring van 't Koninkrijk/ en Hy strekt de vrucht van die belofte uit tot het heele lichaam van den Staat/ en Hy voegt 'er by den zegen/ strende op den Kerkelijken staat/ en Hy belooft te maaken/ dat de Religie by haar sal bloeyen/ en in heerlijkheidt zijn.

E Y N D E.